

Stiftamtmand i Ribe
Marius Sabinus Wilhelm Grev Sponneck
under første slesvigske Krig.

Ved Geheimekonferensraad Grev F. W. Sponneck.

Nærværende Fremstilling udgjøres i Hovedsagen af Uddrag af Breve fra Stiftamtmanden til sin ældste Søn, Finansminister Grev W. C. E. Sponneck. De ere skrevne vistnok ofte i Hast under travle og bevægede Tider. Den oprindelige Bogstavering og Interpunktion er i Uddragene bibeholdt.

Grev Sponneck følte varmt for dem, hvis Ve og Vel under vanskelige Forhold var lagt i hans Hænder. Samtidigt var han en Modstander af Fraser og Overdrivelser, og det laa nærmest for ham at tage Sagerne fra den praktiske Side. Det staar i Forbindelse hermed, at de Udtalelser, han nedskrev fra selve Begivenheder-nes Skueplads, hist og her, som det vil ses, kunne afvige fra, hvad der paa samme Tid sagdes og mentes ovre i Hovedstaden.

Grev Sponneck, født 22. Mai 1787 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader da laa som Kaptain (senere Oberstlieutenant), var oprindelig Officer, men havde under

sit Garnisonsliv i Kjøbenhavn samtidigt taget juridisk Examen. Medens han under Krigen med England en Tid laa paa Strandvagt i Odsherred og havde Kvarter paa Herregaarden Anneberg, der eiedes af Frands Wilhelm Trojel, blev han forlovet med Gaardens yngste Datter Susanne Christine Trojel, født 22. Oktober 1791. Strax efter Freden i 1814 holdt han Bryllup og gik fra militair over i civil Tjeneste. I 1828 blev han Stiftamtmand over Ribe Stift og Amtmand over Ribe Amt. Det var her ikke blot Landets videst strakte Amt, der med Datidens mangelfulde Forbindelsesmidler lagde stærkt Beslag paa Kræfterne, men det var tillige en Grændsepost af særlig Vigtighed paa Grund af de mange direkte og indirekte Berøringer med slesvigske Forhold. Ribe Stift omfattede jo endog visse Dele af Hertugdømmet. Det Ry for fremragende Dygtighed og Evne til at omgaas Befolkningen, der fra de foregaaende Poster fulgte Greven til Ribe, havde han her Leilighed til yderligere at befæste. Han vandt megen Anerkjendelse derfor, og saavel Kong Frederik VI som Kong Christian VIII viste ham under deres navnlig for sidstnævntes Vedkommende hyppige Besøg paa Vestkanten stor Bevaagenhed.

Grev Sponneck var Medlem af Viborg Stænderforsamling i 1836. Ellers holdt han sig mest til Opfyldelsen af sine nærmeste Embedspligter, og Tiden gik for saavidt roligt hen indtil Kong Frederiks Død. Men ikke saasnart havde hans Efterfølger besteget Tronen, førend der ogsaa i det afsides Ribe viste sig Tegn, der varslede om, hvad der skulde komme. Af Breve fra den Tid ses det, at Borger-Repræsentanterne, da Kong Christian i 1842 første Gang efter Tronbestigelsen kom til Ribe, demonstrerede i liberal Retning ved

at vedtage ikke at illuminere Byen. — Forholdet mellem Kongen og Prindsen af Noer gav meget at tænke paa. I 1843, da Prindsen skulde møde Kongen paa Føhr, viste han sit daarlige Humeur ved i Stedet for at benytte det kongelige Dampskib, der var stillet til hans Raadighed til Overfarten fra Dagebøl, at tage en Færgebaad, der lige havde ført Grev Sponneck over. I 1846, da Prindsen atter mødte Kongen paa Føhr, fandt Discussioner Sted, der førte til, at han i Stedet for at blive hos Kongen under Opholdet paa Øen, som først bestemt, reiste sin Vei. Han tilbød Stiftamtmanden, der tilfældigvis ogsaa skulde afsted, Plads i sin Vogn; men denne vilde ikke have med ham at gjøre. Grevinde Sponneck skriver ved samme Tid: „Det er Skade, at en saa vakker og ellers saa dygtig Mand skal være en Forræder mod sit Land.“ — I Begyndelsen af 1847 havde Stiftamtmanden en Del at gjøre med Undersøgelser i Anledning af et slesvig-holstensk Skrift med Titel „Om Arvegangens Følge“, paa hvis Udbredelse i Slesvig han havde henledet Regjeringens Opmærksomhed. Det viste sig, at Opgivelsen af Hamborg som Tryk-Sted var falsk, alle Spor gik i Retning af

Stiftamtmand, Grev Sponneck.

Augustenborg, og forskjellige Embedsmænd bleve kompromitterede.

Saa kom omsider Katastrophen.

1848.

Natten mellem 23. og 24. Marts 1848 overrumplede Prindsen af Nør i Spidsen for oprørske Tropper Rendsborg, og med et Slag bredte Oprøret sig over hele Holsten. I Slesvig var Tilstanden ikke stort bedre. Ogsaa her sluttede en stor Del af Befolkningen sig til Bevægelsen. De fleste af Embedsmændene i Slesvig vare tydsksindede; selv de, der vare af dansk Herkomst, vare tildels vundne af Augustenborgerne, og medens alle disse aabent trodsede Regjeringen i Kjøbenhavn, tabte de, der forbleve tro, Hovedet. En fuldstændig chaotisk Tilstand truede med at indtræde. Under disse Omstændigheder besluttede den kgl. Regjering jævnsides med Forberedelserne til at kue Oprøret med Vaabenmagt at indsætte en extraordinair Bestyrelse for Hertugdømmet Slesvig. At Tanken her strax maatte falde paa Stiftamtmanden i Ribe, fulgte næsten af sig selv.

Under 4. April modtog Grev Sponneck følgende Skrivelse fra Udenrigsminister Grev Knuth: „Med særdeles Allerhøieste Tilfredshed og Paaskjønnelse har H. M. Kongen erfaret den Nidkjærhed og de Bestræbelser, hvormed Hr. Kammerherren har søgt i de nærmeste Dele af Slesvig at opretholde den undersaatlige Troskabs Orden og sætte en Dæmning for den frembrydende Uorden og Fredsforstyrrelse. Den Fremgang, som det forræderiske Parties opløsende Planer desværre har havt, gjør det imidlertid nødvendigt at træffe overordentlige Foranstaltninger for at vedligeholde og

gjenoprette den lovlige Tingenes Orden, og navnlig maa det paa en Tid, da de af Hertugdømmet Slesvigs lovmæssige Regjering nedsatte Autoriteter dels svigte deres Troskabsed, dels fortrænges af forræderiske Voldsmænd, medens en oprørsk selvdannet saakaldet provisorisk Regjering anmasser sig Landets Styrelse, frækt foregivende at handle i Landsherrens, H. M. Kongens Navn, ansees nødvendigt provisorisk at organisere en Regjeringscommission for Hertugdømmet Slesvig med det Hverv at haandhæve den retmæssige Autoritet og modarbeide hiin saakaldte provisoriske Regjerings oprørske Virksomhed. Stolende paa Deres bekjendte og i den nyeste Tid endmere stadfæstede Interesse for den gode Sag, og i Overbeviisningen om, at Deres anerkjendte Indsigt og Dygtighed, samt Bekjendtskab med de slesvigske Forhold vil i Dem lade den gode Sag finde en Understøttelse, hvis Evne svarer til hans Villie, har H. M. i Allerhøieste Reskript af 3. d. M. beskikket Hr. Kammerherren til Medlem af en af Allerhøistsamme anordnet Regjeringscommission for Slesvig tilligemed Conferentsraad Kirstein og et 3die Medlem, som de selv ville tiltage paa Hans Majestæts nærmere Allerhøieste Approbation, og hvorved Regjeringen, uden at ville paa nogen Maade binde Deres Frihed, nærmest har tænkt sig, at Deres Valg vilde falde paa en født Slesviger. — Idet jeg foreløbigen herom meddeler Dem Underretning, troer jeg det overflødigt at udtale den Forhaabning, at De med Glæde indtræder i en Commission, hvis Vigtighed og Betydningsfuldhed er lige saa indlysende, som det maa erkjendes, at dens Opgave er vanskelig. Jeg føler mig overbeviist om, at Commissionen i Hr. Kammerherren vil have en Hovedstøtte, som er dobbelt nød-

vendig ligeoverfor de overordentlige Vanskeligheder, som den vil have at overvinde. — Det maa ved denne Leilighed tillige være mig tilladt paa det allerbedste at anbefale Dem de Herrer Secretairer Klein og Wolfhagen,* som man har anseet det nødvendigt at tilforordne Commissionen. Den Første er mig personlig nøie bekendt som en kundskabsrig, meget dygtig Jurist, kun er han ikke meget stærk i det Tydske. Den Sidste er derimod Tydsk, er udmærket anbefalet og ganske tilforladelig.

Med fortrinlig Høiagtelse

Kjøbenhavn, 4. April 1848.

F. M. Knuth.“

I Henhold til det kgl. Reskript traadte Commissionen herefter sammen og udsaa til sit tredie Medlem Borgmester Lassen i Haderslev. Det var en dygtig og redelig Mand, der havde indlagt sig Fortjeneste ved at afholde Haderslev fra at følge de øvrige slesvigske Kjøbstæders Exempel og erklære sig for Oprøret. Forøvrigt var Valget under de forhaandenværende Omstændigheder saa at sige indskrænket til ham. Beskyttede ved de danske Troppers Fremtrængen og seirrige Kamp ved Bov den 9. April, tog Commissionen, der optraadte med fuld kongelig Myndighed under Ledelse af Grev Sponneck som primus inter pares** sit Sæde i Haderslev og begyndte sit Hverv. I et udførligt Brev til Grev W. C. E. Sponneck, dateret Slesvig 15. April 1848, dvæler Stiftamtmanden ved

* De to unge Mænd, C. S. Klein og F. H. Wolfhagen, om hvilke der her er Tale, ere de samme, der siden kom til at spille saa betydelige Roller i Danmarks politiske Historie.

** d. e. den første blandt Ligemænd.

de overordentlige Vanskeligheder, der strax mødte Commissionen. Han skriver:

„Dit Brev af 15. traf mig her paa Stedet, hvor jeg har maattet fra Apenrade strax directe begive mig for nogenlunde at se en Forvaltning af Embederne bragt i Gang. Fra Slesvig By ere nemlig Amtmanden, 4 Herredsfogder og 5 Overretsraader dragne til Rendsborg ved de danske Troppers Ankomst efter Træningen for Flensborg. Men det er en meget vanskelig Opgave at finde Mænd, som ville overtage en interimistisk Constitution, og dertil at udvælge Mænd som ere dansksindede, er umuligt, fordi disse ikke existere.

Naar undtages Conferentsraad Johansen og Borgmester Lassen i Haderslev, der dog begge til en vis Grad ere inficerede af Smitten, gives ingen Embedsmand i Hertugdømmet blandt de juridiske uden at være compromitteret, og den almindelige Brøde hos dem alle er at have indkaldt Mandskab og Heste til Møde i Rendsborg ifølge Befaling fra den provisoriske Regjering. Skjøndt denne af en hel Klasse begaaede Overtrædelse mulig finder en mere skaanende Bedømmelse for de underordnede Embedsmænd, burde den ifølge min Anskuelse ikke komme Kongens Amtmænd tilgode.

Dagen efter at det uheldige Commissorium kom os tilhænde, var jeg allerede paa Reise til Haderslev og [traf] næste Dag sammen med Kirstein, hvorefter jeg tilkaldte Justitsraad Lassen. Regjeringscommissionen blev øieblikkelig ført ind i en saadan Masse

af Forretninger at derpaa syntes ingen Ende; men da samtidig med Expeditionerne maatte foregaa Undersøgelse af Embedsmændenes Forhold og Ordning i Byerne, overtog jeg alle Hverv fra Apenrade og Flensborg, hvorimod Lassen skulde bruges ved Slesvig. Men da jeg i førstnævnte Bye fik Tidende om Anarkiet i Slesvig og Lassen som Borgmester i Haderslev ikke i det Øieblik kunde drage hertil, overtog jeg det herværende Hverv.

I Slesvig og nogle Byer tæt ved samme staa 13,000 Mand og foruden at Terrainet afgiver en meget fast Stilling, er denne sikkert ved opkastede Skandser uden om Byen; Forposterne staa en Miil herfra, men ingen Fiende er i Marken. — General Hedemann, hos hvem jeg i Gaar spiste med 80 Officerer, mente at vilde forsvare denne Stilling selv imod et betydeligt overlegent Troppecorps, hvormed man her frygter for at blive angrebet, da Krigen med Preussen holdes for høist sandsynlig. Men da Arneen ikke længe vil kunne holde sig, naar Styrken paa Fiendens Side tiltager til over 20,000 Mand, bliver Resultatet nok et Tilbagetog. — Endnu igaar afgik herfra flere Vogne til Flensborg, belastede med bortkastede og i Skov og Mark fundne Geværer og Tornystre; den hele fjendtlige Insurgentarme er at anse som opløst.*

I denne Bye er kun 4 dansksindede Mænd og den ene af disse, Kammerherre, Postinspecteur Holsteins Huusgeraad og Mobilier samt Viin blev i Forgaars aldeles ødelagt af en Skare af vores egne Tropper, som stode i den Formening, at alt dette tilhørte Prindsen af Augustenborg, hvem Huset tilhørte, da Holstein allene var Leier af samme. Holstein havde nemlig

* nemlig efter Kampen ved Bov.

flygtet for Insurgenterne uden at nogen havde Opsyn med hans Bohave. Denne mod en dansk Mand udøvede Voldsomhed er den eneste, som de danske Tropper have gjort sig skyldige udi fra [Kolding] hertil.

— — — — —

— — — — —

Du kan aldrig tænke Dig, hvor ubehagelig den mig tillagte Function maa være og hvad Følgen vil blive for Commissionen som staaende imellem de to lige fiendtlige Partier med Fanatikere paa begge Sider. Lauritz Skou, Flor etc. Consorter raabe paa, at Commissionen intet foretager sig fordi den ikke øieblikkelig suspenderer alle af dem proskriberede Embedsmænd, men hvor tilbøielig jeg og Lassen end ere til Streng-
hed i denne Henseende, naar virkelige Facta foreligge, thi Embedsmændenes Sympathier vedkomme ikke Sagen, er det ligefrem ugiørligt, fordi hvert Skridt viser os Umuligheden af at finde Nogen, som kan eller vil træde istedet og et fuldkommen embedsløs Anarchie kan man ikke indføre.“

Til Sammenligning med denne Udtalelse fra Grev Sponneck kan anføres de af Konferentsraad Kirstein til sin Hustru skrevne Breve, der ere gjengivne i Sønderjydske Aarbøger 1ste Halvbind 1912. Fra Haderslev skriver Konferentsraaden den 11. April 1848:

„Jeg har i Grev Sponneck fundet en Collega og Formand, som jeg hidtil har fundet i bedste Harmoni med mine Anskuelser og behagelig at arbejde med, og haaber at det maa vedblive saaledes. Vort tredie Medlem, Justitsraad og Borgmester Lassen her synes ogsaa at være god at komme til Rette med og særdeles villig og virksom. Men Massen af de Forretninger, der fra alle Sider samles paa os, har hidtil

været saa stor og uforholdsmæssig til de Arbejdskræfter, vi have at disponere over, at dersom det bliver saaledes ved, vi snart maae opslides, og jeg neppe kan troe, at vi kunne overkomme det os overdragne Hverv. Dog maae vi ikke for tidligt give tabt.“ — — — — —

I et nyt Brev, ligeledes fra Haderslev, af 16. April hedder det:

„I dette Øieblik kommer Grev Sponneck, der paa Commissionens Vegne har været 4—5 Dage i Apenrade, Flensborg og Slesvig for at træffe nødtørftig Foranstaltning til at holde Embedsforvaltningen i Gang, tilbage. Hans Beskrivelse om de mange Poster, der ved Embedsmændenes Bortgang derfra staae vacante, og Umuligheden i at finde eller bevæge de fundne Personer, der kunde være kvalificerede til at træde i Stedet, til at overtage den interimistiske Forvaltning, er meget bedrøvelig, især da Commissionen fra det dansksindede Parties Side stadigt og paatrængende, ja endog forbunden med Trudsler mod Commissionen (f. Ex. fra Professor, nu Etatsraad Flor), opfordres til at afskedige alle tydsksindede Embedsmænd, selv saadanne, der uagtet deres afvigende private Anskuelser aldrig have sveget deres Embedspligt, og saaledes, i Mangel af kvalificerede Subjecter til at besætte de vacante Poster med, at overgive disse Distrikter til et fuldstændigt Anarchie. Det er sandelig et vanskeligt Hverv, man har kastet paa vore Skuldre, og uagtet den bedste Villie og største Anstrængelse, som Commissionen med god Samvittighed kan paastaae at udvise, indseer jeg dog tydeligt nok, at vi faae Skam til Tak for vort Arbejde, om ikke værre.“ —

Fra Middelfart skriver Konferentsraaden under 2. Mai:

— — — — —

„Du yttrede i Dit sidste Brev, at man derovre (o: i Kjøbenhavn) var tilfreds med Regjeringscommissionens Virken, men det maae formodentlig nogen have sagt af Velvillie for at berolige Dig. Thi samme Dag modtog vi her et Par Skrivelser fra Cancelliet af temmelig fulminant Indhold, og hvori vi navnlig opfordredes til at gaa frem med den største Energie o. s. v. Og skjøndt Cancelliet ikke ligefrem selv sagde, at vi havde viist Mangel paa Energie, saa undsaae det sig dog ikke ved at sige os, at det ved flere *Privat-Meddelelser* var bleven opfordret til at paalægge os at gaae frem med større Energie. Jeg kan jo nok vide, fra hvad Kant disse *Privat-Meddelelser* komme, og har ikke ventet andet end Krig fra d'Hrr. Laurids Skau, Flor o. s. v., der ikke kunne finde sig i, at vi ikke strax lod alt, hvad der talte tydsk, fængsle eller springe over Klingen. Men naar det høieste Regjeringscollegium lader sig paavirke af slige enkelte Fanatikere til at mistænke Mænd, som det selv har havt den Tillid at betroe et saa vanskeligt og næsten for alle Hjelpemidler til dets Udførelse blottet Hverv, hvad skal man da vente sig af det større Publicum, der ikke kan see dybere i Sagen og derfor kun altfor let lader sig henrive af Skraalerne. Vi have naturligviis svaret Cancelliet derpaa, som Sagen fortjente, og haaber ogsaa, at den Oversigt over vore 14 Dages Virksomhed i Haderslev, som vi have givet det, idetmindste vil svække Indtrykket af hine bag Coulisserne agerende Personers Angiveri; men paa den offentlige Mening vil det neppe være af nogen stor Virkning, og jeg kan derfor gjerne

vente al Slags Forhaanelse, naar jeg kommer hjem, til Tak for den redelige Villie, jeg har havt til at gjøre mit bedste, og det næsten utrolige Slid og de Gemytsbevægelser, der have været forbundne dermed. Jeg venter nu med det Første, at Cancelliet ophæver denne Commission, der, efterat de fremmede Tropper nu have besat det hele Hertugdømme Slesvig, med Undtagelse af Als og Ærøe, egentlig ikke har noget at regjere over; hvilket ogsaa Orla Lehmann, der i Forgaars kom herigjennem og tog Grev Sponneck med sig over til Jylland, havde ytret til denne.“ — — — — —

Regjeringscommissionen bestod formelt lige til 31. Marts det følgende Aar, da den endelig ophævedes ved kongelig Resolution under Tilkjendegivelse af Kongens Tilfredshed med dens Arbeide. Men selve dette fik en brat Ende ikke 3 Uger efter at det var begyndt. Hele Resten af Tiden var Slesvig unddraget den kongelige Myndighed og Commissionen saaledes forhindret fra at fungere.

Den 22. April var Grev Sponneck endnu i Slesvig By. Han var taget ind hos den under Krigsaarene saa bekjendte Gjæstgiverske Doris Esselbach. Denne var nærmest tydsksindet, men hun kjendte Greven godt fra tidligere Besøg og mente at gjøre ham en Tjeneste ved at give ham det Raad at se at komme bort igjen saa hurtigt, han kunde, da hun vidste, at den danske Hær, der stod i og omkring Byen, og hvis høire Fløi var blottet, var ifærd med at blive angrebet. Til Middag — det var Paaske Aften — spiste Grev Sponneck hos den kommanderende General Hedemann. Her omtalte han, hvad Gjæstgiversken havde sagt ham, men Generalen slog det hen i en overlegen

Tone. Efter at have endt sine Forretninger i Slesvig, kjørte Greven om Natten tilbage til Haderslev. Men Paaske Morgen 23. April 1848 overraskede Fjenden Stillingen og de Danske maatte vige. Den slagne Hær trak sig tilbage til Sundeved og Als, forsprængte Flygtninge, der i ynkelig Tilstand naaede Haderslev, bragte Efterretning om Ulykken. Fjenden kunde herefter ventes naarsomhelst. Grev Sponneck og hans Kolleger vare dog enige om at blive paa deres Post saa længe som muligt. De lode Vogne holde beredte til hurtigt Opbrud og fortsatte Arbejdet. Men den 25. April om Morgenen var Stillingen ikke længere holdbar. Konferentsraad Kirstein reiste direkte afsted til Fyen. Grev Sponneck kjørte ad Ribe til for i største Skynding at bringe sine Papirer og Kostbarheder i Sikkerhed. De sidstnævnte sendtes til Middelfart, Papirerne bleve for en væsentlig Del brændte*. Derpaa ilede ogsaa han til Middelfart. Her afsluttede han med Konferentsraad Kirstein Regnskabet for deres korte Regjering. Saa gik det tilbage til Ribe igjen. Derhen kaldte Pligt og Ære, men Greven vidste, at det var tunge Tider, han drog imøde.

Til Oplysning om Tilstanden i Ribe By og Landet deromkring ved Krigens Udbrud kan tjene følgende Brev af 7. April fra Grev Carl Sponneck**, Stiftamt-

* Derimellem hele Korrespondancen fra Grev W. C. E. Sponneck, bl. a. en udførlig Fremstilling af, hvad der foregik paa Christiansborg den Nat, da Martsministeriet blev dannet, og han selv var blandt dem, Kongen da havde tilkaldt.

** Grev Carl Waldemar Sponneck, født $7/10$ 1821 † $26/8$ 1900, havde gaaet Landkadetakademiet igjennem og bestaaet Afgangsexamens theoretiske Del, men blev nægtet Officersudnævnelse, fordi han ved Examens praktiske Del havde givet sit kaade Lune for slappe Tøjler. Han blev i 1846 Secondlieutenant i Krigsreserven,

mandens yngste Søn, til hans ældre Broder i Kjøbenhavn. Den unge Mand laa i Ribe og ventede paa Marschordre for at støde til Hæren, hvad strax efter skete.

„Da Fader idag er rejst til Haderslev forat overtage sit nye Hverv, og Moders Humør ikke er godt ved at have mistet Fader i en Tid, som den nærværende, saa har jeg idag taget Pennen forat gjøre Dig bekendt med Sagernes Gang herovre.

Ribe By er maaske den virksomste af alle danske Byer i denne krigerske Tid; Alt er her under Vaaben, fra den første Embedsmand til den usleste Stodder. — Disse Mennesker har jeg øvet i Vaabenbrug understøttet af Aarø; thi Siemsen, der som Ældre er ansat som Kommanderende her, har ikke fjerneste Begreb om hvad der henhører til den militære Taktik eller Kommando. — Byen selv er barricaderet med 17 Barricader, som forsvares af Byens Indvaanere, der ved Alarm møde fordelte Enhver ved sin Barricade; endvidre er Byen forstærket ved to gamle Kanoner der ere satte i brugbar Stand og paa Lavetter, endvidre ved Horsens borgerlige Jægercorps under Anførsel af Baron Juel til Steensballegaard. — Ved Angreb paa Byen bliver der foruden Stormklokkernes Ringning om Dagen hejset Dannebroke paa Taarnet; men om Natten tændt 4 Blaalys, paa hvilke Signaler omtrent 3000 Mand af Omegnen falde Fjenden i Ryggen. —

gjorde derefter Tjeneste som Volontair ved 12. Bataillon og siden en Tid ved Toldgrænsen ved Kongeaaen, indtil Krigen udbrød. Som Lieutenant ved Fodfolket gjorde han Felttogene 1848 og 1849 med og blev for sit kjække Forhold i Kampen ved Ullerup 6. April 1849 indstillet til Ridderkorset, men udbad sig som særlig Gunst i Stedet at blive forsat til Husarerne, hvilket saa fandt Sted 11. August samme Aar. I 1850 var han med ved Isted og førte senere ved Siden af Ritmester Torp Husarenes raske Indhug ved Jagel.

Det er imidlertid næsten umuligt at holde Styr paa Folk her paa Grund af deres altfor svulmende Mod. Mange have saaledes smaa Piber med i Lommen for det mulige Tilfælde af et Møde med Prindsen for da at lade ham i Dødsøjeblikket tage „gamle Minder fra Ribe“ med sig i den anden Verden*.

Lieutenant Jensen Tusch af 13de Bataillon har af Kongen faaet Ordre at samle Friskarer og rykke mod Tønder; han havde dertil bestemt en vis Dag til Mødet af Friskarerne og et lille militairt Kommando paa 85 Mand Infanteri og 20 Dragoner for dermed at indtage først Lygumkloster og derpaa Tønder. — Siensen, som Kommandant her, blev underrettet derom og opfordret til at møde; men fik som sædvanlig unøjagtig Besked, saaledes at vi toge en Dag for tidligt afsted, nemlig Søndag istedetfor Mandag med 120 Mand. — Bønder fra flere Sogne sluttede sig til under Aarøes og min Kommando og med dette Kommando rykkede vi mod Lygumkloster, der Søndagen i forvejen havde hyldet den provisoriske Regjering og under Hurra Raab baaret Slesvig-Holsteins Faner igjennem Gaderne — Da vi kom Byen nær, kom Borgerne ud med Dannebrogen og modtog os med Jubel.

Vi toge nu i Besiddelse de vigtigste Punkter omkring Byen, efterat jeg paa Torvet havde udbragt et ni Gange gjentaget Hurra for Kongen og Dannebroke. Derpaa arresterede vi Amtsforvalteren, Doctoren og Gjæstgiveren, hvilke alle Tre vare angivne som Forrædere og bleve strax under Bevogtning tilligemed Amtsforvalterens Kasse kjørte til Ribe.

* Hentydning til et tidligere Besøg af Prindsen af Noer i Ribe, under hvilket han blev udsat for fjendtlige Demonstrationer af Byens Borgere.

Imidlertid inquirerede jeg med 6 Mand hos Apothekeren, der var flygtet til Rendsborg og fandt der skjult Slesvig-Holsteinernes Fane, der senere blev given til Priis for Ribe Pøbels Forbitrelse. — Den følgende Dag kom først Tropperne for at overnatte, hvilket gav Anledning til Misfornøjelse blandt Friskarerne, hvis Blod var for hidsigt og som blot havde haabet strax at kunne have faaet fat paa Fjenden. Største Parten af Friskarerne forlode os og vi bleve tilsidst kun en Styrke paa 200 Mand omtrent med Eet og Alt. —

Med denne Styrke rykkede vi Dagen derpaa mod Tønder og denne ægte Slesvig-Holsteiniske By paa 3000 Indbyggere overgav sig, hvorpaa vi besatte alle vigtige Punkter der. —

8 Dage iforvejen havde den provisoriske Regjering i Rensborg forsynet Byen med et Par Hundrede Bøsser, som Borgerne nu maatte udlevere os. — Den simple Borger der er aldeles dansk; men den mere polerede Stand samt hele Embedsstanden er saa gedigne Slesvig-Holsteiner, at dersom man skulde rydde der, da maatte Alt skydes ned; Toldforvalteren samt Kontrolleuren have svoret den provisoriske Regjering Troskab, hvilket Kontrolleuren selv tilstod for Aarø; men iøvrigt vare de ivrigste Forrædere flygtede, hvoriblandt Hr. Todsens til Rendsburg, hvorfra der hvert Øjeblik ventedes Tropper til Undsætning. — Da vor Styrke var for ubetydelig til at besætte saa stor en By med, og vore Folk desuden vare forfærdelig udmattede af at vaage og holde Vagten, og da et Angreb kunde ventes i Dagbrækningen, saa blev det i et Krigsraad bestemt at trække os tilbage med de afleverede Bøsser og give det Hele Udseende af et Strøjkommando. —

Tropperne trak sig ind paa Troiborg Slot forat

søge Hvile, medens jeg blandt Andre førte Friskarerne hjem. — Havde altsaa Siensen faaet bestemt Underretning, havde Alt været anderleders og Tønder nu besat af os.

Jeg venter bestandig paa Ordre til at støde til Armeen, da jeg alt for længe siden har meldt mig til Generalkommandoen.

Moder og Fader ere raske undtagen Faders Øjne, der ikke vare gode, da han rejste imorges. Mange Hilsner har jeg at bringe fra dem Begge til Dig og Dine. Rasmus er kommen og har hilst os fra Dig.

Og nu lev vel kjære Wilhelm, snart haaber jeg, at Du skal høre, at Din Broder er med at slaas for Konge og Fædreland. — Hils Din Kone og Børn hjærteligt fra Din Broder.“

Som det fremgaar af dette Brev, var man i Ribe til at begynde med krigerisk nok. Men da det bekjendte Rygte naaede Byen om, at Slaverne vare brudte ud fra Rendsborg, og det tabte Slag ved Slesvig lod forstaa, at der for Alvor var Fare paa Færde, slog Stemningen en Del om. Der fortælles mærkelige Scener fra hine Dage. Adskillige af Byens Indvaanere vilde flygte over Hals og Hoved, og baade Byfogden og Byskriveren tænkte paa det samme. De skulle allerede have haft deres Vogne forspændte, da nogle Ribe Borgere kom til og foreholdt dem, hvorledes Grevinde Sponneck havde erklæret, at hun vilde blive, hvor hun var, og dele Skjæbne med Byen. De lode saa spænde fra igjen.

Strax efter sin Tilbagekomst til Ribe skriver Grev Sponneck 2. Mai 1848 følgende Beretning til sin Søn i Kjøbenhavn:

„Efter i Middelfart, hvor Regjeringscommissionen havde opslaaet sit ambulante Paulun, at have stødt sammen med Orla Lehmann og af denne at have erholdt Samtykke til at forlade Regjeringen over et Land, som saa godt som slet ikke længer var i vores Magt, ankom jeg i Gaar Aftes den 1. May til Ribe, modtaget paa hvert Skridt dertil af Flygtninge og forefindende Byen i største Bestyrtelse over, at et fiendtligt Corps, som bestod af regulair Infanterie og Cavallerie under Anførsel af Major Zastrou, stod en Miil fra Byen med en Styrke af 3000 Mand, som havde anmeldt sin Indquartering i Byen. Natten gik rolig hen, men om Morgenen kom en fiendlig Officer til Byen og anmeldte, at Corpset havde faaet Contraordre til at begive sig til Foldingbro, forlangende allene Giennemmarsch for et Fricorps paa 50 Mand, hvilket blev bevilliget og da dette skete uden Forstyrrelse, slap man saare læt for denne Gang. Saa vidt viides staa ingen fiendlig Hærskare syd for Ribe i en saadan Retning, at der for Øieblikket kan ses at være nogen Fare for Byens Indvaanere, og da man allerede har Kundskab om, at ingen Røveri og Plyndren har fundet Sted, hvor de Fiendlige ere fremtrængde, ligesaa lidt som disse have bemægtiget sig Embedsmænd, vil ei heller noget være at frygte uden stærk Indquartering af Gennemmarscherende. — Moder er fuldkommen vel og glad over saa uventet at have faaet mig hjem, hvormed ogsaa Ripenserne ere tilfredse.“

„Omtrent $\frac{1}{3}$ af Husene i Byen staa tomme og i Middelfart var alle Huse og de nærmeste Bønderbyer opfyldte med Flygtninge.“

„Friskaren som besøgte Ribe var i en ydre ynkværdig Tilstand i alle mulige iturevne Klædningstykker

af alle Farver og forskjellig Hovedbedækning, men forsynede med gode Rifler og Sidegevæhr. Da Anføreren i hvem nogle af Kjøbmændene her paa Stedet gjenkiendte en Bekiendt blev giort opmærksom paa, at han i sin Trup havde en fordum fra Tugthuset demitteret Fange, der var dertil inddømt paa Livstid, men senere af Kongen benaadet med Friheden, spurgte han Skarens øvrige Deltagere om de vilde tiene med dette Subject og da dette benægtedes enstemmig, blev han desarmeret og bortjaget.“

I samme Øieblik, Fjenden rykkede ind i Jylland, maatte Grev Sponneck og de andre kongelige Amtmænd i de besatte Dele af Landet se sig stillede overfor en Afgjørelse af største Vigtighed. Fjenden vilde jo af Beboerne forlange, hvad han behøvede til sit Underhold, og det var at forudse, at denne Fordring vilde blive stillet til Amtmændene som højeste Autoritet paa Stedet. Skulde nu dette Forlangende af dem efterkommes? Personlige Hensyn kunde her ikke komme i Betragtning. En Vægning kunde have ubehagelige Følger. For ære kjære Mænd gjaldt det imidlertid kun om at gjøre, hvad der var Pligt, og saa lade Skjæbnen raade. Men Vanskeligheden var netop at afgjøre, hvad der var Pligt. Hvis Amtmændene selv toge Udskrivningerne til Fjenden i deres Haand, kunde Byrden for Beboerne ved en billig og retmæssig Fordeling gjøres ganske anderledes let, end hvis Fjenden blev henvist til med Magt at røve, hvad han behøvede. Paa den anden Side kunde det ikke nægtes, at samtidigt Amtmændenes Bistand var en Hjælp for Fjenden selv. Grev Sponneck havde forud søgt at faa Instruktion fra Kjøbenhavn om, hvad han skulde gjøre, men intet Svar modtaget, da Regjeringen formodentlig selv nødigt paa

Forhaand vilde paatage sig et Ansvar. Erfaringer fra tidligere Tider havdes ikke. Kun mindedes Stiftamtmanden, at Grev Schulin paa Frederiksdal ved Englændernes Landgang paa Sjælland i 1807 havde opfyldt deres Forlangende om Medvirkning til Udskrivningen, men i den Anledning* bagefter var bleven tiltalt for Høiforræderi. Henvist til sig selv bestemte Grev Sponneck sig for at gjøre, hvad der forekom ham bedst for Amtet og dets Beboere, og hans Kolleger gjorde det samme. I et Brev til sin Søn i Kjøbenhavn, dateret Ribe 6. Mai 1848, skriver han:

„Kjære Wilhelm! Siden mine sidste Linier har Ribe kun været besøgt af en lille Trup fjendtlige Frivillige, som overnattede og herfra drog i nordøstlig Retning mod Weile; deres Opførsel var saa god, at man ikke engang mærkede deres Nærværelse. Under Oversendelse af vedlagte Proclamation fra General Wrangel er mig fra den forrige Statholder tilhændkommen en Skrivelse med Spørgsmaal, om jeg er villig til at efterkomme de Requisitioner, som de Befalende for de tyske Tropper maatte gjøre til mit Amt, hvortil mit Svar var: at enhver Requisition om Andet end Indquartering, Kiørsel, samt Underhold til Mennesker og Heste ikke af mig vil blive efterkom-

*Under den almindelige Forvirring, da Englænderne vare gaede i Land og alle Embedsmænd vare borte, paatog Pastor Rønne i Kongens Lyngby sig i Forbindelse med Grev Schulin paa Frederiksdal og Etatsraad de Coninck paa Dronninggaard forat lette Byrden for Befolkningen at forestaa Fordelingen af de fjendtlige Requisitioner. De bleve siden tiltalte herfor, men frikjendtes ved en Kommissionsdom af 19. Oktober 1808; dog paalagdes dem for uærbødig og uforsigtig Skrivemaade i Breve til General Peymann Alle Tre at betale Sagens Omkostninger og Grev Schulin desuden en Bøde paa 100 Rigsdaler.

met, samt at de sidste Fornødenheder ikkun ville blive udskrevne og fordelte paa Indvaanerne *enten* mod contant Betaling, — *eller* mod Anvisning paa Armeens Intendantur, men at jeg saafremt jeg skulde tvinges ved physisk Magt til Udskrivning uden at kunde faa enten Anvisning eller rede Penge maatte afvente om Indvaanerne vilde adlyde eller ikke. — Det sidste Tilfælde vil ikke indtræde; thi Indvaanerne adlyde mig ubetinget, men jeg vil dog forsøge om Betaling ikke skulde kunde opnaas.

— — — — —
 — — — — —

Skjøndt jeg umulig kan staa mig godt med det fjendtlige Partie lader det dog ikke til, at man vil foretage noget imod mig, men i al Fald vil jeg rolig oppebie min Skjæbne og foretrække at sidde i Rendsborg for at løbe Landet rundt som Flygtning. — Moder er temmelig rolig og fattet paa Alt, hvad der kan indtræffe, hun og jeg have med Fornøielse læst Din smukke Tale ved Stændernes Aabningsmøde*. Paa Fred tænke vi ikke, da Udsigten dertil er saa fjærn, i det samme vel væsenlig beror paa Eventualiteter i den europæiske Politik! Men det værste ved denne Krig er foruden Opoffrelse af Menneskeliv at vore Finantser aldeles tilintetgjøres — — — — —

— — — — —

Fra Amtmanden i Weile modtager jeg i dette Øieblik Begiæring om Hjælp fra Ribe Amt til Udredelse af de uhyre Udskrivninger som finde Sted i bemeldte

* Grev W. C. E. Sponneck, der i November samme Aar blev Finansminister, var kongelig Commisarius ved de sidste Stænderforsamlinger i Roskilde og Viborg, og det blev saaledes ham, der, som han sagde, holdt Gravtalen over Stænder-Institutionen.

Amt, i hvilken Anledning jeg nu gaar til det preussiske Hovedquarter. Dels for at Du kan see Størrelsen af denne Udskrivning, dels ogsaa for at Du kan meddele Krigsministeren Underretning om Omfanget, hvoraf han nogenlunde kan bedømme Styrken af Armeen sender jeg Dig hoslagte Fortegnelse, som paa privat Vei sikkrere naar Bestemmelsen.“

Det var 8 Dage efter Afsendelsen af dette Brev, og inden Grev Sponneck havde faaet udført sin Hensigt selv at begiye sig til Fjendens Hovedkvarter i Kolding, at der Natten til den 14. Mai blev ringet paa Porten til Amtmandsgaarden. En af Gaardens Piger kom til og spurgte, hvem det var, hvorpaa en Stemme paa Dansk svarede: „luk kun op, min lille Pige, det er et Bud til Greven.“ Men idet Porten saa aabnedes, styrtede fjendtlige Husarer ind med dragne Sabler. Grev og Grevinde Sponneck havde Sovekammer ud mod Gaarden og havde ikke hørt nogen Uro paa Gaden saalidt som, at Soldaterne fra samme vare stegne over Muren ind i Haven og havde omringet Huset. Nu vaagnede de ved Pigens forfærdede Skrig. Stiftamtmanden kastede nogle Klæder om sig og mødte den kommanderende Officer, der kort og godt meddelte ham, at han havde Ordre til at føre ham som Fange til Kolding. Der gaves ham en Time til sine Forberedelser. I al Forskrækkelsen var det for de Overfaldne en lille Trøst, at det var Preusserne, de havde med at gjøre. Det var under hele Krigen altid Insurgenterne, man i Ribe var mest bange for, da Preusserne som Regel havde stærkere Disciplin og opførte sig bedre. Dette viste sig ogsaa ved denne Leilighed. Baade Stiftamtmanden og hans Frue bleve behandlede med Agtelse og Høflighed. I saa Henseende gjorde

dog Borgmester Stricker mindre behagelige Erfaringer, thi hos ham marscherede en fjendtlig Officer, der fandt, at han ikke kom hurtigt nok ud af Sengen, lige ind i Sovekammeret, hvor Fruen laa og sov i det blotte Linned. Da dette bebreidedes Officeren, svarede han kort, at Sligt regnede man ikke i Krigstid. Borgmesteren selv blev saa ført hen paa Torvet og sammen med andre Personer, Husarerne havde arresteret, stillet op mod en Mur med Befaling til at vende Ansigtet mod denne og forholde sig rolig. Borgmesterens Frue var af tydsk Slægt og havde en Broder med paa tydsk Side, men nu blev hun saa vred paa Tydskerne, at hun herefter ønskede dem alle mulige Ulykker. — Da den Frist, der var givet Grev Sponneck, var udløbet, kørte han ud af Ribe By ad Kolding til, omringet af de tydske Ryttere og med en af deres Officerer ved Siden af sig i Vognen. De øvrige Anholdte bleve satte i Frihed igjen.

Chefen for dette Overfald var daværende Ritmester Hann von Weyhern, siden en i Tydskland høit anset Rytter General, der døde 82 Aar gammel i 1890. Det tydske Militair Wochenblatt har i sit Nummer 101 for 1890 i Anledning af Generalens Død offentliggjort en af ham selv efterladt Optegnelse om Grev Sponnecks Tilfangetagelse hin Nat. Denne Optegnelse er i Oversættelse gengivet i nærværende Tidsskrift: „Fra Ribe Amt“ Aarg. 1911 pag. 192—216, hvortil henvises. Naar det erindres, at den første Ophidselse i Ribe efter Krigens Udbrud hurtigt havde lagt sig, at en fjendtlig Afdeling, som i ovenstaaende Brev af 6. Mai anført, kort forud var trukket gennem Byen uden at blive antastet i mindste Maade, samt at Stiftamtmanden havde været betænkt paa af egen Drift at begive sig til Ge-

neral Wrangel, saa tager Hr. Hann von Weyherns Helte-
daad sig mindre eventyrlig ud end han efter sin dra-
matiske Skildring at dømme selv har tænkt sig. Mæn-
dene med Spyd ved Sønderport, der maatte afvæbnes
med Magt, Grevens Jæger og hans Bøsse m. m. —
det er mere eller mindre Fostre af den unge Officers
livlige Fantasie.* Intet Menneske i Grev Sponnecks
eget Hus, saalidt som ude i Byen, kunde under denne
natlige Overrumpling tænke paa Modstand. Det eneste
Skud, der faldt, blev uden at træffe fyret af en Husar
mod en af Beboerne, der havde vovet sig ud paa
Gaden, og der flød overhovedet intet Blod. Forøvrigt
kan det jo ikke nægtes, at Ritmesteren med sin lille
Trop af 64 Husarer langt uden for Hærens egne Linier
og med en By som Maal, der havde Ord for at være
i ophidset Stemning, ikke forud vidste, hvilke Farer
der kunde møde, og derfor nok havde Grund til at
træffe sine Forholdsregler med Omhu.

Ved Ankomsten til Kolding blev Stiftamtmanden
modtaget af General Wrangel, der gav ham to Solda-
ter halvt til Betjening, halvt til Bevogtning. I Kolding
vilde Prindsen af Nør gjøre gammelt Bekjendtskab
gjældende og besøge Grev Sponneck, men denne vendte
stolt Forræderen Ryggen uden at hilse ham eller vær-
dige ham et Ord.

I et Brev fra Kolding af 22. Mai 1848 til sin Søn
giver Stiftamtmanden et Billede af, hvorledes det siden
gik ham; han skriver:

„Efter Arrest af 7 Dage under høflig Behandling,
men plaget af mange og store Fordringer til Amtet

* De nævnte Spyddragere have formodentlig været Consum-
tions Betjente med deres lange Jernstænger til at søge i Hølæs o.
desl. efter afgiftspligtige Varer.

og tildeels ogsaa til mig selv personlig — Oprettelse af en provisorisk Regjering for Jylland, Udredelse af 2 Millioner Specier fra Jylland, Udskrivning af Heste m. v., blev jeg i Forgaars frigivet som en Mand, hvormed Intet var at udrette.“

„Jeg skylder imidlertid Sandheden den Erklæring, at Preussernes Forhold mod saavel mig som Stiftamtmand Graah* har været meget godt, samt at jeg ved daglig at see deres Tropper har desværre gjort den sørgelige Erfaring, at disse ere udmærket godt munderede og væbnede, forsynede med godt Cavallerie og fortrinligt Artillerie, indexercerede samt med en fortræffelig Disciplin; det er derhos alle unge, smukke og for en stor Deel dannede Mennesker i en Alder fra 20 til 23 Aar inclusive. I Quartererne hører man kun Roes af deres høflige og anstændige Forhold, hvilket mindre er Tilfældet med de slesvig-holstenske Tropper. Officererne ere meget dannede og meget høflige. I hvor megen Grund der nu end er til at være tilfreds med Individernes Opførsel, er det dog en tung Byrde, som er paalagt de Dele af Jylland, som Armeens Ophold falder til Last. Som værende i Fiendens Land fordres til hver Mand daglig 1 Pund Kiød og 2 Pund Brød foruden Smør, Brændeviin, Kaffe, Viin, Risengryn og Tobak. Af dette har Weile Amt leveret uhyre Quantiteter, hvorimod Ribe Amt kun har bidraget pro quota for den Deel af Amtet, som er besat af Fienden, men allene til Kiød, Brød og Smør, samt Bankebyggryn, idet jeg har afviset at udskrive til andet end Livsophold.“

„Saa ordholdende i Opfyldelse af givne Trusler,

* Stiftamtmanden fra Aarhus, Kammerherre J. A. Graah, R. af Dbr.

som Preusserne hidtil have viist sig, er der blandt Jyderne Frygt for, at deres Trudsel om at inddrive 2 Millioner Specier efter den 28. Mai vil kunde gaa i Opfyldelse; i hvor urimeligt dette end skal synes, og i hvor umuligt det end vil være at udbringe en saadan Sum af Jyllands rørlige Eiendele. Da ingen danske Tropper ere tilstede fra Kongeaalen til Liimfjorden, er intet til Hinder for, at Fienden kan sænde enkelte Eskadroner hen paa hvilke Punkter, han finder for godt, uden at udsætte disse for nogen Fare fra vort Militairs Side. Desværre kiende Anførerne for Armeen vores Tilstand i Almindelighed alt for godt og man forbauses ved deres [] at for dem paavise Ejerne, hvor det, man vil have, findes.“

„Det er idag min Fødselsdag og da jeg siden i Forgaars er fri, rejser jeg hjem for at tilbringe Aftenen hos Moder blandt Ripenserne, til hvem jeg kun kan bringe liden Trøst fra Hovedquarteret. — Vel er mit Mod ikke knækket og mit Haab for Landets Fremtid ikke tilintetgjort, men jeg kan ikke fordølge, at Mismod har betaget den sydostlige Del af Provindsen, som lider af alle en militair Occupations bittre Følger, og hvad vi Embedsmænd have at giennemgaa [og endnu kunne] vente, lader sig ikke skildre; thi at være Redskaber i Fiendens Haand til at plage og pine sine Medborgere, dem man har kiære, og til hvem vi i Ulykkesdagene knyttes nærmere ved en fælleds Skiæbne, er næsten ikke til at udholde. Dernæst Frygten for vores Armees Skiæbne, naar den engang skal optræde mod disse øvede Tropper, hvis Styrke voxer i samme Forhold som vi finde Hiælp, saa at Chancen ved den Hiælp ikke forbedres for os.“

„Stiftamtmand Graah førtes hertil samme Dag som

jeg — men ligesom han ikke ved nogen Grund til hans Anholdelse, naar det ei skal være som Pant paa Opfyldelsen af en separat Fred mellem Aarhus og den til Plyndring didsendte Colonne, saaledes tør jeg ikke siige at min Fængsling var saa fuldkommen ufor-skyldt; da min Stilling i flere Henseender førte til, at jeg lagde Hindringer i Velen, men forresten var Anholdelsen uden Nytte for Preusserne og uden Skade for mig, da jeg alligevel samme Dag vilde have reist til Kolding og fremdeles agter at gjøre det.“ —

Som det ses af Brevet af 6. Mai havde Stiftamtmanden strax til Fjenden erklæret ikke at ville medvirke ved Udskrivning af egentlige Krigsfornødenheder, og de andre Amtmænd fulgte hans Exempel. Det blev derfor de fjendtlige Forlangender, navnlig om at stille Heste, der saavel i 1848 som under det følgende Feldtog vare en Hovedanstødsten. Fjenden blev henvist til selv med Magt at skaffe sig de Heste, han behøvede. Dette var i og for sig saa besværligt for Bønderne, at de hellere havde set Øvrighederne paatage sig ogsaa at sørge for Heste Leveringerne. Grevinde Sponneck fortæller i et Brev af 2. Juni, at Dagen forud en Mand ude fra Landet havde været hos hende forat sige, at Bønderne gjerne vilde levere Heste, naar de derved kunde skaffe deres Amtmand fri. Saa tungt det end faldt hende selv, havde Grevinden dog kun kunnet svare, at hun vidste, at hendes Mand ikke vilde høre Tale om at blive løskjøbt paa den Maade. At der overhovedet hos Stiftamtmanden var en Villie, der, naar han havde taget sin Beslutning, ikke lod sig rokke, det vidste ogsaa Fienden, thi selv om de truede ham med Rendsborg, fik de ham ikke af Pletten. Grevinde Sponneck bemærker netop i samme Brev,

at Tydskerne i Virkeligheden agtede ham for hans Fasthed og gjennemgaaende behandlede ham med Respekt.

Amtmændene stode altsaa fast paa, hvad de ansaa for deres Pligt, og nægtede Hestene. Grev Sponneck mistede selv en Ridehest, der havde været benyttet af Grev Carl Sponneck og ved dennes Afgang til Hæren var bleven efterladt i Foldingbro. Her blev den taget af Fienden, men Stiftamtmanden var til en vis Grad tilfreds hermed, da det kunde tjene til at overtøye Befolkningen om, at han selv delte Skjæbne med dem, og at det ikke var Mangel paa Omhu for dem, der bestemte ham til at modsætte sig Fiendens Fordringer.

Efter at have tilbragt sin 61aarige Fødselsdag hjemme i Ribe, vendte Grev Sponneck den 24. Mai frivilligt tilbage til Kolding. Men her modtog han af General Wrangels egen Mund det gode Budskab, at de preussiske Tropper skulde trækkes ud at Jylland, og at de slesvig-holstenske Afdelinger skulde gjøre det Samme. Det skete strax efter. I det preussiske Hovedkvarter havde det været paatænkt at stille Grev Sponneck i Spidsen for en jydsk provisorisk Regjering. Greven havde Grund til at tro, at Tanken herom skrev sig fra Prindsen af Nøer; i alt Fald talte den tydske Generalstabs Chef til ham derom, netop efter at Prindsen havde aflagt et Besøg i Hovedkvarteret. Meningen dermed skulde formodentlig have været at lette Udskrivningen af Brandskatten paa de 4 Millioner Rigsdaler. Men at Greven aldrig vilde have indlædt sig paa Sligt, fremgaar noksom af det Foregaaende. Nu bortfaldt til al Lykke det hele Spørgsmaal om Brandskatten* og dermed de Bekymringer,

* Hensigten med Brandskatten var, at dens Udbytte skulde tjene som Depositum til Sikkerhed for Erstatning for de fra dansk Side opbragte tydske Skibe.

som Stiftamtmanden i mere end en Henseende havde næret angaaende samme. Hjemkommen til Ribe skriver han under 28. Mai 1848 følgende Brev til sin Søn:

— — — — —
 — — — — —

„Det var høi Tid, at Jylland blev befriet for disse saakaldte fredelige Gjæster, thi i hvor utroligt det end maatte synes er det lige saa vist, at Plyndringen til Inddrivelse af de 4,000,000 var begyndt efter den 28. Mai, som at mange af Bønderne baade i Ribe og Veile Amter var beredt paa med Penge at løskiøbe sig for Plyndring af deres Eiendomme, og naar jeg ser nu af de første hertil udi næsten 3 Uger ankomne kiøbenhavnske Blade, hvorledes man der skvadronerer over, at Jyderne før de betalte langt hellere i Danmarks Interesse lode sig udplyndre, da strækker hverken min Erfaring eller mine Forhaabninger saa vidt — men godt var det, at Prøven ikke skete og de som vare beskyttede ved Beliggenhed eller endogsaa ved Søe kunne sagtens være tappre og opoffrende med Munden! Men den enkelte som seer sig berøvet alt vil vist foretrække en Affinden med Penge end at sætte et usikkert Haab til den Erstatning, som han mulig aldrig oplever at faa af hans Fædreland.

Minister Lehmann har ligesaa lidet hos Beboerne som hos Embedsmændene her i Provindsen høstet Laurbær, han betragtes som en Art af politisk Probenreuter, der reiser om og fægter med Munden til ingen Nytte for nogen, og som ved sine Yttringer fremkalder Mistillid mellem Beboerne og Embedsmændene, naar disse sidste ikke have hans republikanske Ideer, men holde fast ved den gamle gode Regel, at Lydighed er nød-

vendig og at Folket bør adlyde Embedsmændene og disse ikke være hiines Spøtslikkere.“

„Under mit Ophold i Kolding har jeg giort Bekjendtskab med adskillige af de preussiske Officerer, som jeg dels hos Madsens (?) dels i Wissings Pavillon stødte sammen med, men uagtet de var voris Fiende, maa jeg dog siige, at deres hele Forhold i Jylland har været [] og at det var deres Følelse haardt imod at de skulde adlyde deres Konges Bud at plyndre de danske. Ved Afmarschen fra Kolding anmodede den derværende Kommandant Byens Øvrighed om at blive meddelt en Attest angaaende Mandskabets Forhold, der blev givet efter Conference med mig i fortiente rosende Ord.“

„Weile Amt har lidt mere end det egentlig var nødvendig, men Stiftamtmand Hoppe følte sig for meget i Fiendens Vold til at han turde nægte at opfylde dennes Requisitioner om Leverance af Viin, Brændeviin, Kaffe, Tobak, Cigarer og Hvedebrød. Vel vilde Boutikkerne i Kiøbstæderne da have været plyndrede for disse Gienstande, men da Amtmanden gav Kiøbmændene Udsigt til Erstatning fra den danske Regjering, vedblev disse at anskaffe nye Forraad. Hoppe er nu hos Gud, hvor han finder en mildere Dømer end i en terroristisk Advocat.“

„Ribe Amt har kun lidt ubetydeligt som Følge af min Stædighed og Preusserne ikke fik Tid til at plyndre Ribe og Warde Kiøbstæder, hvilket var deres tydelig udtalte Hensigt for at finde der alt, som jeg nægtede dem requirerende at skaffe tilstede.

„Allene til det ene af Weile Amts Magasiner, det nemlig i Kolding, er af Amtet leveret 215 St. Stude

fra 4de til 20de May, imedens Ribe Amt til samme Magasin kun har leveret i samme Tidsrum 43 Stude. Weile Amt havde 3 Magasiner og det leverede Antal af Stude maa i det hele udgiøre ca. 800 St.“

„Moder sover ikke roligt af Frygt for at de slesvigske og holstenske Tropper som staa i Nærheden af Ribe skulle afhente mig til Gram, men jeg har nu engang besluttet at blive paa min Post, og ikke giøre Følge med de andre, som løbe bort af Frygt for deres personlige Sikkerhed. Min Stilling har i de sidste 8 Uger ikke været saa behagelig at jeg kan tabe noget ved at sættes i Roe i Rendsborg nogen Tid.“

„At jeg under en saadan Stemning og naar jeg seer hen til, hvorledes mine Medcolleger Stemann, Graah og Lindholm ere behandlede af Lehmann, ønsker min Afsked selv paa maadelige Vilkaar, er en Selvfølge, men min Begiæring derom vil imidlertid ikke fremkomme før vi have Freden i Riget tilbage og da ville sikkert flere af de gamle Amtmænd følge mit Exempel eller jeg deres i at fratræde. Graah vil under ingen Omstændigheder blive.“

„Den slesvigholstenske provisoriske Regjering har nu paalagt hver Plov i Hertugdømmerne en Skat af 160 Rd. til Krigsudrustning, samt befalet Consumtionsafgift af et hvert Slagteqvæg paa 5 Rd. Courant og til Armeens øieblikkelige Recroutering anordnet en Extraudskrivelsession den 4. Juni, hvortil ogsaa 21 Aars Mandskab skal møde og strax afgaa til Rendsborg. Vel har jeg raadet det unge Mandskab fra Nord-slesvig strax at begive dem op i Jylland for saaledes at blive frie for denne tvungne Udskrivning, men Enhver frygter for at kunde hentes tilbage m. v. Modet

er desværre ikke stort hos vores Almue, saasnart det kommer an paa at handle selvstændigt.“

„De mig sendte Stændertidender har jeg ikke havt Tid til at gjenne læse. Forresten maa jeg tilstaa, at det er en forunderlig Tid at holde slige Forhandlinger paa, thi naar Fienden er i Landet har man jo andet at tænke paa end at organisere Statsforfatninger.“

— — — — —
— — — — —

Med Fiendens Tilbagegang over den jyske Grændse var for denne Gang det værste overstaaet. Men alle Bekymringer vare ikke dermed forbi. Slesvig Holstenerne bleve staaende tæt Syd for Grændsen, ligesom de fremdeles holdt de jyske Enclaver i Slesvig besatte, og paa Gram Slot kun 3 Mil fra Ribe havde Prindsen af Noer sit Hovedkvarter. I Hertugdømmet vedblev Krigen overhovedet at gaa sin Gang, lige til Vaabenstilstanden blev sluttet i Malmø den 26. August, og i Ribe gik man stadig i Frygt for Oprørerne, der sværmede omkring i Nærheden, undertiden om Natten helt op til Plantagen udenfor Byen. Grev Sponneck var Gjenstand for Slesvig Holstenernes særlige Had. Man havde advaret ham om, at der var Anslag igjære imod ham, gaaende ud paa at gribe ham og føre ham til Rendsborg. Naar fjendtlige Afdelinger nærmede sig, antoges det derfor først og fremmest at gjælde ham, og han maatte tage sine Forholdsregler. Sommetider var det blind Allarm, som da en Dag en Drift Stude blev taget for tyske Ryttere. Den 1. Juni, da man i Amtmandsgaarden sad ved Middagsbordet, meldtes det, at holstenske Dragoner rykkede mod Byen. Nogle Indvaanere gik dem imøde og spurgte, hvad de vilde, hvortil de svarede, at de vilde have Vin. Men

vi har ikke mere. Vin, end til vore egne Folk, som vi vente hvert Øieblik, sagde Ripenserne. Sandt var det ikke, men det havde en øieblikkelig Virkning. Rytterne gjorde omkring og fjærnedede sig, syngende Oprørssangen, medens Ripenserne peb i Fingrene efter dem. En anden Gang kom en Bonde paa den anden Side Grændsen om Natten løbende af alle Kræfter for at advare Stiftamtmanden om, at en Officer med 40 Mand var paa Veien Syd fra for at fange ham. Grevnen bragte sig i Sikkerhed ved at kjøre afsted til Foldingbro, men heller ikke ved denne Leilighed kom Rytterne ind i Byen.

I de nordlige Dele af Slesvig vedblev Tilstanden at være i høi Grad forvirret. Embedsmændene legede, som Grev Sponneck skriver, Hund efter Hare efter som Troppernes vaxlende Stillinger førte det med sig, og hverken Oprørsregjeringen eller den danske Regjering kunde finde Mænd, der vilde paatage sig Posterne, fordi alt var provisorisk, og man var udsat for at blive jaget bort, endog før man havde tiltraadt. I Lygumkloster f. Ex. tvang Oprørsregjeringen en Brændevinsbrænder til at være Amtsforvalter.

Tunge Dage havde det været i Amtmandsgaarden i Ribe, siden Krigen brød ud. Grevinde Sponneck, der altid var svagelig af Helbred, skriver til sin Søn og Svigerdatter i Kjøbenhavn:

„Det har været en gruelig Tid, og hvis Nogen havde forudsagt mig, hvad jeg i disse Maaneder har gjen-nemgaaet, vilde jeg troet det umuligt for mine svage Nerver. Men Gud giver Kraft; ikke vil jeg nægte, skjøndt hele Værden saa at sige har beundret mit Mod, at jeg dog undertiden har været nær ved at [], men jeg har da altid tyet til min Gud og hos ham

har jeg fundet Trøst og Mod. At jeg blev her i Byen var en Pligt, thi havde jeg reist, vare de fleste Familier reiste, nu skammede sig de, da de saa, at jeg uden Mand turde blive. Her var nær ved at blive Oprør i Byen, da Borgerne vilde forbyde deres Embedsmænd at reise []; men jeg kunde ikke gjøre det, da jeg hørte til hvor megen Trøst det var dem, at jeg blev. Jeg tænkte mig ogsaa at jeg dog mueligt kunde blive til nogen Gavn for dem. Flere af dem, der stod i Spidsen for de Friskarer for hvilke man meest skulde frygte, havde ju dog oftere været i mit Hus.“

— — — — —
 — — — — —

Under 10. September udnævnte Kongen, da der var opstaaet Vanskeligheder ved Indretningen af den ved Vaabenstilstands Conventionen bestemte Bestyrelse for Hertugdømmerne, under Forsæde af Grev Carl Moltke og med Amtmand Johansen fra Haderslev og Biskop Hansen fra Als som Medlemmer, den saakaldte Immediatkommission. Den traadte sammen i Sønderborg 18. September. I et Brev af 26. September skriver Grev Sponneck:

„Moltke, Johansen og Hansen have [udstedt] en Kundgjørelse af 18. dennes, hvori de under Tittel af „Immediatcomission til fælleds Regiering af Hertugdømmerne“ give Undersaatterne Efterretning om deres Regieringstiltrædelse. Men denne Declaration er fulgt af en Publication fra den provisoriske Regiering i Rendsborg under 22. September, hvori dennes Undersaatter underrettes om, at Regieringen eftertrykkelig vil træde imod den Landet fiendtlige Adfærd af saadan ubeføiet, mod Vaabenstilstanden i Modsigelse staaende „Kongelig Immediatcomission“ og har derfor givet

Ordre til alle Politieøvrigheder i Landet, at arrestere Personerne Moltke, Johansen og Hansen, hvor de end maatte træffes og fremdeles at forholde med dem efter Loven. Samtidig hermed have de provisoriske Amtmænd advaret mod at adlyde disse []. Det er saaledes ikke under gunstige Auspicier at den nye Regiering begynder, men dels er deres Kundgiørelse temelig daarlig conciperet, dels maa man ogsaa spørge, hvorfor oppebies ikke Valget af de to preussiske Medregenter eller hvorfor har Regieringen fra [] ikke sagt Undersaatterne Grunden til at de kun bestaaende af 3 desuagtet kunne gribe Tøilen. — Det havde ikke nogen Iil med denne Regierings Installation før den provisoriske var forbudt, i det mindste kan jeg ikke finde nogen Nødvendighed tilstede, ligesom den ogsaa er intet betydende saalænge Regieringen ikke samtidig kan underrette Undersaatterne om, hvem der under Vaabenstilstanden ere deres lovlige Embedsmænd. Jeg har sendt det tydske Cancellie — Poulsen — de vedkomende Aktstykker for det Tilfælde at de mulig ikke andetsteds fra vare indkomne.“

I Kongeriget var man om Efteraaret optaget af Valgene til den grundelovgivende Rigsforsamling. I det citerede Brev af 26. September meddeler Stiftamtmanden sin Søn, at man i Ribe tænkte paa denne som en passende Candidat. Selv har han ogsaa fra flere Sider faaet Opfordringer til at lade sig vælge, men givet bestemt Afslag, ligesom han heller ikke agter at modtage Hvervet som kongevalgt Medlem, hvis Regjeringen skulde tiltænke ham noget saadant. Han skriver:

„Hvad mig selv angaar i Forhold til Rigsdagen, da bliver der ikke Tale om at vælge mig, thi jeg vil være uden for den hele Sag, dels forbyde mine Øine mig

ethvert Arbeide ved Lys, deels er jeg ikke heller skikket til en saadan Function, hvortil hører ikke blot Talegaver, men ogsaa en større Indsigt i Statsforholdene end jeg tiltroer mig. Paa min Post føler jeg at kunne gavne mere end jeg hist vilde være istand til, og medens man til Rigssamlingen lettelig finder bedre skikkede Mænd end mig og som gribe denne Stilling beredvillig, vil man vanskelig kunde sætte nogen til Amtmand i Ribe saa godt skikket Mand under de nuværende Forhold som mig, der besidder saavel Dan-skes som Slesvigeres Agtelse. Det er derfor min bestemte Beslutning ikke at modtage noget Valg, saafremt Administrationen, mod min Formodning, skulde ud-nævne mig blandt Konge Valgene. — —

— — — Forresten er jeg af samme Mening, som er yttret i offentlige Blade, at det hele Constitutions-magerie uden Skade kunde udsættes indtil Freden har afgjort om Slesvig skal knyttes til Danmark eller blive som factisk hidtil ved Holsten.*

1849.

Vinteren 1848—1849 var en livlig Tid i Amtmands-gaarden. Her færdedes næsten daglig Officerer, dels til-rejsende, dels hørende til de i selve Ribe indkvarterede danske Tropper.

Det første bevarede Brev fra Grev Sponneck i det nye Aar er dateret den 25. Januar, 3 Dage efter den sørgelige Affaire ved Brøns*. Han indlader sig ikke

* Et Par Hundrede nord-slesvigske Bønder, der havde samlet sig til Modstand mod Inddrivning af den af den under Vaabenstilstanden fungerende Fælledsregjering for Hertugdømmerne udskrevne Krigs-skat, bleve 22. Januar 1849 adsplittede af slesvig holstenske Tropper i Egnen mellem Brøns og Reisby. Der saaredes eller dræbtes omtrent 50, og 20 bortførtes som Fanger.

paa Enkelthederne, om hvilke han henviser til et vedlagt Nummer af Ribe Avis, men meddeler, at han til Grev Moltke har gjort Indberetning om det Skete, samt at Knudsen* og nogle andre hæderlige Mænd afreise til Kjøbenhavn for at tale med Ministrene. Grev Sponneck har sagt dem, at han neppe tror, at den danske Regjering vil være i Stand til at gjøre Andet, end maaske bevirke, at Fangerne ikke straffes som Oprørere, men han anser det dog for Folkestemningen gavnligt, at Befolkningen ser, at Folk af deres egen Klasse ere deres Talsmænd.

Et Par følgende Breve omhandle nærmere de forstyrrede Forhold i Slesvig. Under 1. Marts skriver Stiftamtmanden:

„I Slesvigs nordlige Del vil den lovløse Tilstand, der nu i et Aar har existeret, efterlade bittere Frugter, idet Bønderne ere tilvante at raade dem selv, og man for at holde dem troe har smigret dem mere end tilbørligt; det vil ikke blive nogen let Opgave for de vordende slesvigske Embedsmænd at haandhæve deres Autoritet og skal Kongen ved Freden tvinges til at beholde de provisoriske Embedsmænd kan der lettelig mod disse opstaa en Bondeopstand.“ — — — — —

„Det er mærkeligt, at de heromkring sværmende fiendtlige Tropper ikke lægge Hindring iveien for den Masse af Matroser og Soldater som i denne Tid begive dem til Ribe og for 2de Dage siden taalte de endogsaa at Matroser med Danebrog i Spidsen passerede giennem en Landsbye. I Høyrup, hvor der ligger et Comando Jægere for at bevogte den dødelig saarede saakaldte „Hauptmann von Brøns“ Anders

* vistnok Knud Knudsen til Troiborg.

Thomsen, gjorde de til den danske Arme afgaaende Soldater af Sognet og det ligeledes af samme Sogn til den tyske Arme gaaende Mandskab et Afskedsgilde, hvorved Jægerne var tilstæde og drak med de Andre. — Igaar meldte sig hos mig 12 Soldater af 12. Bataillon, permitterede Slesvigere, med Begiæring at jeg skulde indestaa dem for at de ikke kom til at tiene mod deres Slesvigske Brødre. Da jeg ikke herpaa kunde indlade mig lovede jeg dem at skrive til Bataillonnen om deres Tænkemaade, hvilket jeg i al Fald fandt nødvendig for at saadanne Personer kunde undersøres fra Flokken og sendes til Tieneste paa Skibene eller i Kjøbenhavn. — For Styrketallet var det en uheldig Ide af det Militaire at hiempermittere 12. og 13. Bataillonens Mandskab, da dette for største Deel hører hiemme i Sydslesvig. Vel maatte Mandskabet ved Permissionen opgive Ribe og Warde eller sammes Omegn som Opholdssteder under Permissionen, men de gik selvfølgelig alle til deres Hiem for at faa Livets Ophold og her ere de smittede.“

— — — — —
 — — — — —
 I et Brev af 22. Marts 1849 skrives:

— — — — —
 — — — — —
 „Det indkaldte Mandskab er langt fra at gaa saa villig i Krigen i Aar som i 1848. Mange søge endogsaa under Foregivende om Sygdom o. s. v. at blive frie. Af 12. og 13. Bataillon, hvis Mandskab i Efteraaret permitteredes som det hed her til Ribe Amt, er et temeligt stort Antal ikke mødt og enkelte Mødende have betinget sig ikke at skulle stride mod deres Brødre.“

„En Toldassistent Ebers Hustru kom igaar til mig fra Husum for, som hun sagde, at erfare om hendes Mand kunde vente Understøttelse fra Danmark i Tilfælde han forlod Husum, naar man der forlangte, at Embedsmændene skulde sværge Hertugen af Augustenborg Troskabsed. Forresten fortalte hun, at Rectoren ved Skolen i Husum, Schütte, havde i en Tale den 3. Marts i deres „Bürgerverein“ kaldt F. VII. for en slet Karl, en Eunug, en Kastrat m. v. og i sin Iver spyttet ad ham.“

„Den 23. eller 24. dennes afgaar Komandeurcaptain Ellbrecht med 450 Mand Infanterie til Sylt og Føhr. Denne Operation bliver et Tordenslag for Tønningen Husum og Høyer som daglig kunne befrygte Angreb fra dette Naboskab med danske Tropper. Men selv om disse Tropper ikke foretage et Coup de main mod f. Ex. Tønningen ville de gavne, idet de bringe Fienden til at besætte Vestkysten af Slesvig og det med en meget overlegen Styrke, da Angrebepunktet staar aabent for de Danske.“

„De hertil daglig indløbende Efterretninger fra de slesvigske Kiøbstæder tyde ikke paa, at en Vaabenstilstand vil indtræde og kort efter Freden, men at Slesvig kommer tilbage til Danmark, og de provisoriske Embedsmænd holde deres Befordringer til Afmarsch i Beredskab, naar de Danske rykke ind. Jeg formoder imidlertid, at Angrebet fra vores Side vil gaa ud fra Als og mulig fra Femern, og at der kun nord fra rykker en Brigade eller høist to ned i Slesvig.“

— — — — —
— — — — —
Den 3. April 1849 udbrode, efterat Vaabenstilstanden af 26. August 1848 var bleven opsagt, Fjendtlighederne

paany. Langfredag 6. April fandt den for os heldige Kamp Sted ved Ullerup, hvor Grev Carl Sponneck med Ære førte sit Kompagni, efter at de øvrige Officerer ved samme vare faldne eller saarede. Men den 20. April besatte Fjenden Kolding, den 23. April mislykkedes Forsøget paa at tage Byen tilbage, og i Begyndelsen af Mai trak General Bülow sig tilbage til Fredericia, hvis Beleiring derefter iværksattes af de slesvig holstenske Tropper, medens General Rye tiltraadte sit Tilbagetog mod Nord. Saaledes var man i Ribe nu paa samme Punkt som ifjor, og dyb Bekymring fylder Stiftamtmandens Breve fra denne Tid baade for Landet som Helhed og for den Del af samme, hvis Ve og Vel var ham betroet. Atter stod han overfor Valget mellem at adlyde den fjendtlige Overgeneral von Prittwitz's Forlangende om at forestaa Udskrivningerne til Hæren eller overlade Landet til Plyndring. Og atter besluttede han sig til, i Mangel af Instruktioner fra Regjeringen, at handle, som han ansaa det bedst for Befolkningen, og som denne selv ønskede det af ham. — i alt Fald indenfor de Grændser, han nu ligesom i 1848 havde foresat sig. Han skriver 21. April 1849 til sin Søn:

— — — — — „Det er vistnok ikke min Hensigt ved at forblive i Ribe, eller hvad de foreslaa, at tage til Kolding, at gøre mig til Martyr, ved at udsætte mig for Anholdelse; men deels indser jeg ikke nogen fornuftig Grund, hvorfor Fjenden skulde sætte nogen Værd paa min Person, fremfor enhver anden dansk Embedsmand, deels finder jeg det urigtig handlet at forlade Amtet paa den Tid at Fare truer dets Beboere, ligesom det ogsaa maatte afgive et skadeligt Exempel for Embedsstanden i Amtet, naar Amtmanden

lod dem i Stikken. Endelig er der en indre Følelse som oprører sig mod Tanken om at krybe i Skiul; og da der er sørget for at Amtsmaskineriet kan gaa sin Gang, naar Ulykken skulde træffe mig, saa mener jeg at eiheller Staten fra sin Standpunkt kan fordømme den Embedsmand der under saadanne Forhold handler som han holder for rigtigt.“

— — — — —

Der blev denne Gang ikke noget Husartog til Ribe saaledes som for et Aar siden. Den 6. Mai ankom til Amtmandsgaarden i Ribe en Express fra det fjendtlige Hovedkvarter, da i Christiansfeldt, hvori forlangtes Alt ordnet i Kolding til Forpleining fra 9. Mai af 40000 Mand fra Veile og Ribe Amter. Det forøvrigt høfligt skrevne Brev truede ganske vist med Magt, hvis Greven ikke føiede sig, men denne Trudsel var overflødig, og han reiste samme Dag. Dagen efter begyndte han i Kolding sin triste Virksomhed. Brevet var ledsaget af en trykt Fortegnelse over, hvad Fjenden forlangte. Paa samme var ikke, som Aaret forud, Tobak eller Vin, men Fordringerne vare dog saa store, at Stiftamtmanden skrev tilbage til General Prittwitz, at han ikke indsaa, hvorledes de to Amter skulde være i Stand til at opfylde dem. — Den 12. Mai skriver Greven fra Kolding til sin Søn:

„Dette kun forat sige Dig, min kjære Wilhelm, at jeg er fuldkommen legemlig vel, men hvad den aandelige Tortur angaar som Amtmændene under saadanne Trængsler gennemgaae, da vil jeg ikke herved opholde mig. — Trængt og budt paa den ene Side af en overmodig Fiende og paa den anden Side gennemtrængt af Medlidenhed med Amtets Beboeres Lidelser, som man skal være Redskab for at fremkalde, vil det være

indlysende, hvad det betyder at være Amtmand under en saadan Stilling.“

„Jyderne ere et meget taalmodigt Folk, men den Prøvelse der nu igien paalægges dem har fremkaldt kun et Ønske — nemlig Fred og Roe paa enhver Betingelse for disse føle Trykket uden al Haab om Erstatning fra deres Side som staa uden for Sagen. Alles Spørgsmaal er hvad Ministeriet tænker med en Krig som føres uden Haab om Seir og hvorved Menneskeliv daglig opoffres i Forventning af politiske Chancer.“

„General Pritwitz har udtalt til mig en meget hædrende Dom over den danske Soldat og om Officererne at de med udmærket Mod og Koldblod føre dem i Kampen, samt at deres Forsvar er fuldkommen strategisk. En Officer af den Bayerske Generalstab yttrede, at naar Politiken ikke hemmede Rigsarmeens Fremrykken vilde den ubetydelige danske Armee forlængst være ude af Jylland. I og ved Kolding ligger omtrent 16,000 Bayerske og Hessiske Tropper som aldeles ikke have været i Kampen og i Haderslev staa 4,000.“

„Moder haaber jeg er rask og vedligeholder Modet, som man jo skylder Befolkningen at viise saa godt man kan.“

„Advokat Bargum samt en Herredsfoged Pauli følge med Hovedquarteret som en Art Repræsentanter for Statholderskabet i Hertugdømmerne. Førstnævnte har sagt mig at Hensigten er at organisere en Regiering for Jylland i administrativ Retning og navnlig til Skatte og Afgiftsvæsenets Krav efter en stedfindende Udskrivning i det Store. I hvilken Anledning jeg bemærkede, at alle danske Embedsmænd i Tilfælde af en saadan Foranstaltning vilde bringes til at nedlægge deres

Embeder, [hertil] mente han at de nok fik bedre Tanker naar Tiden kom.“

Det næste Brev fra Stiftamtmanden til sin Søn er dateret 17. Mai 1849. Det lyder saaledes:

„Ved min Ankomst til Ribe herfra Kolding rykkede den 14de 2de Batailloner ind i Byen og besatte denne, hvorved jeg naturligvis fik min Del af Indquarteringsbyrden. Igaar den 16de retournerede jeg til Kolding og idag Morges indløb Melding fra [] om, at Fienden havde foreskrevet Udbetaling af 12,000 Rd. eller Plyndring inden 24 Timer. Supplicando opnaaede Byen Henstand indtil nærmere Ordre indløb fra Pritwitz imod strax at betale 8,000 Rd., hvilket er sket. Vel har jeg herfra forestillet hiin General Byens Tilstand men jeg har for megen Erfaring til disse Mennesker for ikke at vide at dette Skridt vil være frugtesløs.“

„Inter arma silent leges — dette er i fuldeste Udstrækning Tilfælde i Ribe og Weile Amter, og i første er allerede Udplyndring hos Enkelte i fuld Gang uagtet man er enig om at udrede. Alt saalænge det er muligt for at undgaa Vold. For at undgaa saalænge muligt Borttagelse af Landmændenes Køer til Slagtning for Armeen har jeg købt 80 Stude og sendt en Del andre under Requisition paa enkelte Gaarde imod Tilsagn om forventende Erstatning for det eventualiter borttagende Qvæg fra den danske Regiering. Foruden at der i Ribe og den sydlige Deel af Weile Amt udskrives en daglig Provision til 20,000 Mand og 4,000 Heste, skeer ligeledes Udskrivning fra Tønder og Haderslev til det derværende Militair. Skal altsaa denne Tilstand vedblive i længere Tid, vil det komme dertil, at Beboerne emigrere fra Stederne. Foraarssæden er i alle Sogne omkring Kolding ikke lagt.“

„Moder er fuldkommen vel og holder som jeg Modet opreist, uagtet man seer en heel Generations Velstand tilintetgiort og Statens Finantser ødelagte, Alt for Slesvig, hvoraf den halve Deel ikke vil have Forbindelse med os. — At skildre de Ydmygelser og den krænkende Behandling Fienden viser os samt den Siælequal det er at være Vidne til sit Folks Udpresning og Forhaanelse er overflødigt. — Hertugen af Augustenborg har i længere Tid lagt syg her i Kolding hos en Kjøbmand Hoff og hans Søn Prinds Frederik besøger ham daglig fra Cantonnementet for Fredericia.“

I et nyt Brev ligeledes fra Kolding dateret 27. Mai 1849 hedder det:

„I Uvished om disse Linier naa hen til den kjære Kreds jeg saa gjerne vilde siige hvorledes jeg her paa Stedet, saa godt som i Fiendens Vold, har det og forudsættende Mulighed for at Brevet kan falde i Fiendens Haand, maa jeg indskrænke mig til at siige, at jeg er frisk og holder Modet opreist. Hvorledes vor Skiæbne end bliver, har vores Fiende dog i dette Felttog lært at agte den danske Nation og vi have viist Europa, at vi for at bevare Selvstændighed ikke har skyet det tungeste Offer. Desværre er det faldet i min Embedsstilling at have med den slesvigholstenske Arme at gjøre, forsaavidt denne forsynes fra Magasinet i Kolding. Hertugen af Augustenborg, som i nogle Dage har været Patient i Kolding, har nu forladt Byen uden at lade sig see offentlig, derimod kommer hans Søn som tiener iblandt Insurgenterne daglig hertil.“

„Ogsaa i Aar kunde den 22de* ikke være nogen Glædesdag thi jeg var her.“

„Da Flertallet af Beboerne i Ribe og Weile Amter

* Grevens Fødselsdag.

var af den Anskuelse hellere end at udsætte sig for Fiendens Selvtægt og for den derfra uadskillelige militaire Raahed og Skadelyst, at ville underkaste sig Repartition ved egen Øvrighed af det til den fiendtlige Armes Underhold Nødvendige, samt da jeg ikke skønner rigtigere end at det maa være et Regieringsformaal at faa Krigsbyrden fordelt saa ligelig paa Undersaatterne som muligt selv om Regieringen kunde — i den Mening at Fiendens Operationer bleve hindrede — ønske at Fienden ved Fouragering søgte sit Ophold, saa har jeg, ligesom jeg forholdt mig i 1848, saaledes ogsaa nu ved Rigstroppernes Indrykning i Jylland tilveiebragt en ordnet Magasinbestyrelse paa Staldgaarden i Kolding, hvortil de af mig udskrevne Leverancer af Landmændenes Producter afgives og hvorfra igien Udlevering skeer til Tropperne. Men ved Siden af den Udskrivning fra Sognene har jeg til Lettelse for disse, og i øieblikkelig Forlegenhed, naar Tilførselen ikke regelmæssigt indkom, borttaget requirerende noget over 100 svære Oxer mod Tilsagn til Eierne om forventende Betaling fra vores Regiering. Flere Sogne i Ribe og i Weile Amter som vare fiærne fra Krigsskuepladsen have unddraget sig fra at efterkomme Requisitionerne og har i disse været afsendt Kavallerie Detaschementer for ved Magt at inddrive Restancerne, en fiendtlig Foranstaltning som imidlertid var nødvendig, naar de nærmeste Sogne ikke skulde totalt ødelægges. Magasinforpleiningen var i nogle Dage beregnet paa 40,000 Mand og 8,000 Heste, men senere er den nedsat til det halve. Hidtil har det været muligt for Bønderne at tilveiebringe det Nødvendige og for blot at beholde Fred og Roe i deres Huse ville de lade sig udpine til det Yderste der

maatte være at faa fra dem. Ikke mindre end hiine Naturalleverancer føles Trykket af Befordringernes Udrede, der fordres i et Omfang og paa en saa barbarisk Maade at mange Heste ere styrtede og at man af Magasinet maa føde Kudskene. Det daglige Vognantal er altsaa 500 men foruden dette opsnappe udsendte Kommandoer Heste overalt hvor de ere at finde; det værste er enda at mange Jorder henligge usaaede af Mangel paa Arbeidskraft. Den danske Arme har i den Mening at gjøre Fienden Afbræk, men til største Ulykke for Bønderne bortført til Fyen et Par hundrede Vogne som derovre ligge til ingen Nytte. — Den Misstemning som i de første 8 Dage af Occupationen viste sig hos Bonde og Borger over Trykket uden at de kunde indse Muligheden af at al den Opoffrelse kunde blive det samlede Land til Nytte, er nu jo længere Tiden skrider frem og man kan oversee Stillingen, gaaet over til taalmodig Resignation. Man bærer dette Aag og taaler denne Forhaanelse uden at ønske at Regieringen af denne Grund skulde udvise en mindre Fasthed og en mindre Udholdenhed paa den betraadte Bane for at opnaa en taalelig Fred. — At vi Embedsmænd forblive i Virksomhed er for Befolkningen selv hensigtsmæssigt, skøndt samtidig dermed ogsaa til Lettelse for Fienden, men i min Alder og Stilling er det en haard Taalmodskole at gaa igiennem, at høre vae victis og [] se sig befalet og behandlet uhøfligt af Fienden imedens Følelsen oprøres ved Menneskers og Dyrs Lidelser som jeg daglig har for Øiet og hvorfor jeg kun kan give [liden] Trøst. Danmark vil faa betydelige Erstatninger at udrede og Folk kan ikke naar Freden er opnaaet hermed henvises til en kommende Tid men særskildt

Skat maa hertil udskrives. — Man har udspreedt, at Preussen har betalt Skaden for 1848.“

„Kjøbmændenes Varelagre i Kjøbstæderne borttages af Fienden, føres til Haderslev og ombyttes med saadanne Artikkeler, hvis Udskrivning jeg nægter saasom Kaffe, Riis m. v. I Særdeles gaar det ud over en Kiøbmand Born i Kolding som er flygtet fra Byen under Bombardementet. — Tydskerne have en Carriaturtegning over Lehmann, hvori han viises som en hængt Abekat. —“

„Alle Forretninger hvile selvfølgelig og den af Fienden tilstaaede Toldfrihed kan ikke benyttes i noget stort Omfang, fordi ingen Sikkerhed haves for, at det Indførte ei borttages til Bytning mod Armeformødenheder.

Chefen for General Bonins Stab er for Fredericia dødelig saaret, han skal for Bonin have været hvad Læssøe var for Hedemann. — Ved en Feltpost som Fienden har oprettet mellem Ribe og Kolding, uden at det koster dem en Skilling idet Bønderne tvinges til at kiøre fra Kolding til Skodborghuus, hvorfra Thomsen daglig uden Betaling maa befordre videre — er jeg hver Dag i Forbindelse med Ribe og kan altsaa forsikkre, at Moder er vel og finder sig i sin Skiæbne at skulle være Værtinde for 3 hanoveranske Officerer med Tienere. Saavel disse som den Høistkommanderende have villet aflægge Visit, men afvistes med Undskyldning for Sygdom. — Fredsrygter circulere hver Time paa Dagen, fordi dette er Alles Ønske, Tydske og Danske, men vi slippe ikke saa let af Klemmen. — Pintsemorgen hvorpaa jeg over Weile sender Dig, min kiære Wilhelm, denne Epistel, oprinder ikke for festlig, da Enhver har for mange Sorger og Be-

kymringer at bære til at kunde finde Sindsro, og dog er det maaske bedre at være i Nærheden af Begivenhederne end at høre dem i det Fjerne hvor de altid forstørres, især i ulykkelige Tilfælde hvoraf vi desværre have haft flere. Mange, mange Hilsener til Antoinette* og Børnene, hvem jeg endnu ikke opgiver Haabet om at se i Ribe denne Sommer.“

Stiftamtmandens næste Brev er dateret Kolding den 8. Juni 1849:

— — — „Om jeg end ikke blev tvunget af Fienden til at være i Kolding vilde det dog være en Pligt mod Amtets Beboere, forsaavidt jeg derfra kan formindske det Onde for dem og stundom blive dem til Beskyttelse, i al Fald paaskiønnes min Nærværelse her ikke blot af Amtets Beboere men ogsaa af Kolding Indvaanere og af de Sogne i Weile Amt som have Leverance hertil. Forresten maa Du, min kiære Wilhelm, troe at det er en ligesaa fornedrende som piinlig Stilling daglig at overvældes med Befalinger i en høist uhøflig og anmassende samt truende Tone af fiendlige underordnede Personer samt at skulde være Vidne til den nederdrægtige Maade hvorpaa Bønderne behandles.“

„Fiendens Ophold i Jylland koster Landet store Summer i alt hvad de fortærer og ødelægger; flere Sogne maa gjøre Laan for at tilveiebringe Udskrivnings [] til Forebyggelse af en almindelig Plyndring som de velhavende frygte men de Fattige ere ligegyldige for. Skal disse [] Underhandlinger ikke føre til en hurtig Ende ophøre af sig selv Leve-

* Finansministerens Frue Grevinde Antoinette Sponeck født von Lowzow. Haabet gik virkelig i Opfyldelse, thi Besøget fandt Sted efter, at Slaget ved Frederits havde afgjort dette Aars Felttog.

rancerne fra Bøndernes Side og naar der i de fattigere Sogne intet Exigibelt er at finde af de militaire Commandoer, som allerede nu giennemstreife Landet for at inddrive [], indtræder det befrygtede andet Stadium af Sagen, nemlig at Fienden uden Hensyn til Civil Øvrighedens Repartition tager [] til paafølgende Salg.“

„Beleiringsarmeen for Fredericia forpleies af Magasinet i Kolding, hvortil den daglige Udskrivning er beregnet til 25,000 Mand, uagtet jeg er fuldkommen vis paa at den effective Styrke ikke i dette Øieblik er over 16,000 til 18,000 indbefattet Garnisonen i Kolding og omliggende Landsbyer.“

„Ved at plyndre Kolding Kjøbmænds Vareoplag af Korn m. v., der føres til Haderslev og sælges for Spotpriis af Intendanturen, har Leverance af Kaffe, Riis, Salt og Brændeviin hidtil kunde præsteres uden at falde Landmændene til Last, men efterat Kjøbmændenes Lager af Vare, undtagen Manufakturvare, der endnu er urørt, ere consumerede ved Hiælp af denne Tuskhandel, falder Byrden paa Bønderne, skiøndt under en anden Form og til større Nationaltab.“

„Det vil ikke gaa an i Aar for Finantserne at henvise de Skadelidte til en udenlandsk Magt som de intet har med at giøre, og efter hvis Betaling de Skadelidte ikke kunne være tiende med at bie. En hurtig Erstatning er nødvendig og jeg seer ikke hvad Betænelighed der skulde være ved hertil allerede nu at udskrive en Skat.“

„Jeg var ikke i Ribe, men i Kolding, da Ripenserne betalte de udskrevne 12,000 Rd.* hvilken Sum er bestemt til Anskaffelse af saadanne Forpleinings-

* jvfr. ovenfor Brevet af 17. Mai.

gienstande for Armeen som jeg nægtede at reparere paa Landet, som Kaffe, Riis og Brændeviin samt Salt og Keks eller Skibbrød af Hvede, men uagtet jeg er forvissat om, at det allene havde blevet til Kiøbmændenes Varelagere man havde henholdt sig ved den militaire Execution, fordi disse let ere afsættelige i Hertugdømmernes Kiøbstæder, og jeg vilde have tilraadet at lade Experimentet forsøge, vilde Resultatet alligevel have været at betale Pengene hvorved Nationaltabet er mindre end, naar Varerne solgtes for Spotpriis. Forskjellen mellem Fremgangsmaaden i Ribe og den i Kolding og Weile stedfindende er kun den, at man der forlangte rede Penge, hvorimod man her tager Varer af Korn etc. for et langt større Beløb. Resultatet er for Staten det samme, begge Dele maa erstattes fordi det er Landets folkeretlige Pligt at underholde den fiendlige Arme eller i det mindste at erkiende denne Byrde som uafviselig naar man er i Fiendens fuldstændige Vold.“

— — — — —
 „Igaar Eftermiddag den 7. dennes blev Chefen for første Brigade af de slesvig holstenske Tropper Oberst St. Paul skudt ved en Kugle sendt fra Batteriet paa Strib; han faldt omgivet af hans Adjutanter med hvilke han besaa Batterierne, hans Liig er kommen giennem Kolding idag.“

— — — — —
 „Værdien af de i Kolding borttagne Vare er imellem 80 og 100,000 Rd. men langt mindre i Weile og Horsens; Weile slipper i det hele godt, Bøndernes Naturalpræstation til det ubetydelige derværende Magasin er neppe $\frac{1}{8}$ Deel mod Ribe Amt.“ —

Den i dette sidste Brev saavel som i det foregaa-

ende af 17. Mai omtalte Rekvisition af 12,000 Rd., der under Stiftamtmandens Fraværelse i Kolding var bleven paalagt Ribe By, havde her vakt stor Opstandelse. Det lader til, at man i Kjøbenhavn siden misbilligede, at Summen var bleven betalt. Men Grevinde Sponneck forsvarer Borgerne i et Brev til sin Søn af 1. Juni og mener, at det var lettere at være tapper paa Afstand, end naar man selv stod under det umiddelbare Tryk. Den fjendtlige Oberst lod Kl. 9 om Morgenen Magistraten vide, at de 12,000 Rd. skulde være betalte inden Kl. 2 samme Dags Eftermiddag, ellers vilde han lade 1 eller 2 Kompagnier gjennem søge hele Byen, og hvert eneste Hus, hvor noget fandtes skjult, vilde blive prisgivet Soldaterne, for hvilke han saa ikke kunde svare. En Deputation af Borgerne gjorde ham Forestillinger, men fik kun til Svar, at han maatte handle efter Befaling. Det var saaledes ramme Alvor. Man var tilmed saa meget mere bange for Voldsomheder, som de Tropper, der nu laa i Ribe, ikke vare Preussere og ikke vare saa vel disciplinerede som disse, ligesom de vare komne lige fra Tønder, hvor Indvaanerne ved deres Afmarch havde opfordret dem til at tage haardt fat, naar de kom til Ribe, og endog opgivet dem Navnene paa flere Familier, der vare Slesvigholstenerne særlig forhadte og derfor anbefalede til forøget Strenghed. Grevinde Sponneck var betaget af Ængstelse som alle Andre, men hvorledes man tænkte i Amtmandsgaarden, viste hun ogsaa ved denne Leilighed. Hun ansaa det ikke for umuligt, at hendes Hus kunde blive skaanet paa Grund af Grevens Stilling i General Prittwitz's Nærhed. Men da Borgerne gik omkring med deres Liste for at samle Bidrag til Brandskatten, gav ogsaa

hun dertil de Penge, hun i Øieblikket var i Besiddelse af. Det skulde ikke siges, at Stiftamtmanden havde benyttet Omstændighederne til at skaffe sig selv en mere begunstiget Stilling, end de andre Indvaanere, og dette saa meget mindre, som det Øiemed, Fjenden vedkjendte sig med Brandskatten, jo netop var at tilveiebringe Midler, der skulde anvendes til Indkjøb af visse Fornødenheder, hvilke Greven havde nægtet at udskrive som liggende udenfor den egentlige Forplei-ning. Grevinden havde hele Tiden ladet de hos hende indkvarterede Officerer behandle vel, men havde hidtil under Paaskud af Sygdom nægtet personlig at modtage den Opvartning, de tiltænkte hende, da hun ikke kunde bekvemme sig til at tale med Fjenderne og, som hun skriver, dette saa meget mindre, som Tilfældet vilde, at disse netop vare blandt dem, der den 6. April havde staaet overfor hendes egen Søn ved Ullerup. Nu i det heromhandlede skjæbnesvangre Øieblik lod hun den ældste af de nævnte Officerer, en ældre Kap- tain, anmode om en Samtale. Han indfandt sig, og Grevinden forklarede ham da, at det ingenlunde var hendes Hensigt at bede sit Hus behandlet anderledes end de andre i Byen, med hvilke det naturligvis maatte dele Skjæbne; kun havde hun den Bøn til ham, at han vilde være hjemme i sit Kvarter, hvis Executionen fandt Sted, forat hun, der var ene i Amtmandsgaarden med sin kvindelige Betjening, kunde undgaa per-sonlig Overlast. Kaptainen var særdeles artig og forsikrede Grevinden, at hun ikke behøvede at ængste sig. — Skrækken i Staden blev imidlertid overstaaet, da i Dagens Løb saa meget af Brandskatten tilveie- bragtes, at Execution kunde undgaaes.

Fra Magasinet i Kolding blev Beleiringshæren for

Fredericia altsaa forpleiet. Til Smerten for Fødelandet og Medlidenheden med den ham underlagte Befolkning kom, som det ses af Brevene, Ærgrelser for Stiftamtmanden personlig. Han havde gjort en lille Tur hjem til Ribe for at tilbringe sin Fødselsdag den 22de Mai sammen med sin Hustru; men Aftenen forud sendtes ham gennem den i Ribe kommanderende fjendtlige Oberst en uforskammet Skrivelse fra Kolding, hvori det under Trudsel af Magt befaledes ham at være tilbage i Kolding inden Kl. 12 Middag den 22de. Uden at tage det hele altfor bogstaveligt kom han dog tilbage til Kolding om Eftermiddagen. Her oplystes det imidlertid, at der forelaa en Misforstaaelse, men Grevinde Sponneck skriver, at hun tilbragte et Par søvnløse Nætter, inden hun modtog denne Forklaring. Den 3. Juni paalagdes der endog Greven Husarrest med to Skildvagter for Døren, fordi han havde udleveret Foder til de i Kolding stationerede Bønders Vognheste, en Straf, der dog Dagen efter hævedes efter en Klage til General von Prittwitz og paa dennes Ordre, da det blev oplyst, at Overkommandoen selv havde autoriseret en saadan Fremgangsmaade. I 6 Uger holdt Grev Sponneck Pinen ud i Kolding, uden at det kom til noget Brud, og Forpleiningen af de fjendtlige Tropper gik sin regelmæssige Gang. Da indtraf, hvad han hele Tiden havde frygtet: General von Prittwitz forlangte 81 Heste fra Ribe Amt og 92 fra Veile Amt udskrevne til Brug for Hæren. De skulde møde den 15. Juni. I Forhold til, hvad de af Fienden besatte Egne allerede havde ydet i andre Retninger, var selve denne Rekvisition ikke af større Betydning, men det gjaldt her Principet ikke at hjælpe Tydskerne til andet, end de uundgaaelige Forpleiningssager, og Stiftamt-

manden besvarede Generalens Forlangende med i en Skrivelse til Hovedkvarteret, der da var i Horsens, at give et bestemt Afslag.

To Dage efter at denne Skrivelse var afgaaet, saa Grev Sponneck sine to Kolleger Amtmand Stockfleth fra Veile og Amtmand Lindholm fra Skanderborg blive førte som Fanger gennem Kolding paa Veien til Rendsborg. Deres Forbrydelse var den samme, som han havde begaaet, nemlig Nægtelsen af at udskrive Heste. Hvad der ventede ham selv, kunde derefter neppe være tvivlsomt. Han gik da ned paa Torvet, hvor efter Fjendens Befaling et Antal Bondevogne bestandig holdt forspændte, satte sig op paa en af disse og kjørte ud af Kolding til en af Landsbyerne i Nærheden, hvor han standsede for at se, hvad den næste Dag fra Horsens ventede Feltpost vilde bringe. Tvivlen i saa Henseende varede ikke længe. Han fik Bud ud fra Kolding om, at ikke saa snart var Posten indtruffet fra Hovedkvarteret, førend Pladskommandanten i Kolding havde indfundet sig i det Hus, hvor Stiftamtmanden boede, forat arrestere ham.

Medens man i Kolding almindeligt troede, at han i en lille Baad var flygtet over til Fyen, havde han nu at bestemme, hvad videre var at gjøre. Hans første Plan var at søge ned til Vestkysten og derfra over til Fanø, hvor han paa en Gang var i Sikkerhed og dog i Nærheden. Men saa kom han til at tænke paa Muligheden af, at Fjenden maaske kunde lade sin Vrede over hans Flugt gaa ud over hans Hustru og hans Hus i Ribe, og spurgte sig selv, om det dog alligevel ikke var det bedste, at han vendte tilbage til Kolding forat overgive sig, skjøndt han saa maatte vente at blive ført til Rendsborg og der maaske, naar

han først var i Slesvig Holstenernes Hænder, komme til at lide ilde Medfart. Han vilde dog høre sin Hustrus Mening, inden han bestemte sig. Hos Grevinden i Ribe blev saa meldt, at en Bondekarl stod udenfor og absolut vilde tale med hende selv. Da han kom ind i Stuen, trak han sin Trøie af og fremtog et Brev fra Stiftamtmanden, der var indsyet i Foeret paa samme, og paa denne Maade var smuglet igjennem Fjendens allevegne sværmende Patrouiller. Der var ingen Tid at spille, Svaret maatte skrives, som Grevinden udtrykker sig „i flyvende Hast“; men det blev den højhertede Kvinde værdigt: „Hendes Mand skulde handle, som om hun ikke var til, hun vilde bære Alt, da hun hos den Gud vilde hente sin Styrke, som altid havde været dem god, og paa Ham vilde hun stole. Derfor skulde hendes Mand kun se at komme bort, enten det saa var op i Jylland eller til Fanø. Hun var ikke bange for Fjenderne, hvis de kom i hendes Hus, hun vilde søge at tage dem fra Ærens Side og var vis paa, at de ikke vilde gjøre hende Noget. Hun fandt, at det dog var for galt selv at give sig i deres Hænder.“ — — —

Da Greven rørt og beroliget modtog dette Svar, var hans Beslutning fattet, og det saa meget mere, som Befolkningen, medens han ventede derude paa Landet, var stimlet sammen om ham og besvor ham at søge over til Fanø, hvor de dog altid kunde komme i Forbindelse med ham og indhente hans Raad, fremfor at give sig i Fjendens Vold. Saa kørte han da videre vester paa og naaede uden Uheld Vorbasse. Men her var det nær gaaet galt. Idet han dreiede ind i en Gaard i Byen, saa han sig pludselig omgivet af tyske Ryttere. Det var en Deling under Kommando

af den siden i dansk Tjeneste optagne Lieutenant von Buchwaldt*, der var ude paa Fouragering. Grev Sponneck bevarede dog sin Koldblodighed. Han lod den fjendtlige Officer forblive i den Tro, at han var kommet ud fra Kolding for selv at se, hvordan det gik med Rekvisitionerne, og efter i al Fredelighed at have spist Frokost med Hr. von Buchwaldt, kunde han uhindret kjøre videre. Han tog Veien ind over Heden mellem Ribe og Varde. En Mand, der var ham hengiven og tidligere havde været i hans Tjeneste, red et Stykke forud for i Tide at advare, hvis der viste sig Fare for at støde paa Fjenden, og paa denne Maade naaede han ned til Kysten. I en Baad satte han over til Fanø og var nu i Sikkerhed.

Et Brev til hans Hustru skrevet i det Øjeblik, da han gik i Baaden, bragte Grevinden Melding om, hvor han nu var, og hans Tak for hendes værdige Holdning. Det lettede hendes betrængte Hjerte efter Spændingen i de sidste Dage. For videre Ulemper efter Stiftamtmandens Flugt slap Grevinde Sponneck, da en Husundersøgelse efter hendes Mand i Amtmandsgaarden blev undgaaet ved, at de hanoveranske Officerer, der havde Kvarter i Huset, gik i Borgen for, at Stiftamtmanden virkelig ikke befandt sig her.

Fra Fanø skrev Grev Sponneck til General von Prittwitz, at han var rede til at vende tilbage til Kolding og fortsætte sin der afbrudte Virksomhed, hvis han kunde være sikker mod at blive arresteret. Generalens Svar herpaa lyder saaledes:

* Frederik Otto Christian v. B. siden Ritmester, Kammerherre og Hofchef hos Enkehertuginde af Glücksborg, gift 1863 med Henriette Paulsen.

„Hauptqwartier Horsens 19. Juni
[1849]

„In Erinnerung Euer Hochgebohren Schreiben von 18ten d. M. bemerke ich ergebenst, dasz die Amtsleute von Skanderborg und Weile nach der Festung Rendsburg gebracht worden sind, weil sich dieselben, wie Euer Hochgebohren, geweigert haben meine Befehle, in Betreff die Gestellung von Pferden, nachzukommen. — Nachdem die requirirten Pferde in dem Amte Weile nunmehr vollzählig gestellt worden sind, wird auch die Freilassung des Amtmanns Stochfleth erfolgen, und es demselben freistehen die Geschäft der ihm von der Königlichen dänischen Regierung anvertrauten Posten wieder zu übernehmen. — Ebenso wird es Euer Hochgebohren anheimgestellt bleiben, wieder als fungirender Amtmann des Stiftes Ripen aufzutreten, sobald dieses Bezirk dergleichen Verflchtung nachzukommen seyn werde.“

Der Oberbefehlshaber der
deutschen Reichstruppen
in Schleswig Holstein
Prittwitz

An
dem königl. dänis. Kammerh.
und Amtmann
Herrn Grafen v. Sponneck
Hochgebohren.

Generallieutenant.

Generalen stod herefter altsaa ikke paa en udtrykkelig Medvirkning af Amtmændene selv til Udskrivning af Hestene, naar blot disse kom tilstede. Hvad Beboerne jo fremfor alt frygtede, var Fjendens egenmægtige Indgriben, og da Amtmanden ikke vilde

laane Haand til denne Udskrivning, satte de sig paa egen Haand i Bevægelse. Den 19. Juni, samme Dag som General Prittwitz skrev til Grev Sponneck, og forinden Indholdet af dette Brev, der først naaede Fanø to Dage efter, var bekjendt, udstedte tre af Ribe Amts større Jordbrugere en Opfordring til frivillig Levering af de 81 Heste. Den 24. Juni fandt herefter et Møde af Landmænd Sted om Sagen, og skjøndt Stiftamtmanden fra Fanø lod Forsamlingen tilkomme en Forestilling, hvori han fraraadede denne Redebonhed overfor Fjenderne og gjorde opmærksom paa, at det for disse var ulige vanskeligere at faa fat paa Hestene, end paa de andre Sager, de borttog, blev det dog vedtaget at stille Hestene. I de næste Par Dage blev ogsaa leveret 25 Stykker, men da viste sig uventet en dansk Rytter Afdeling i den nordlige Del af Amtet. Bønderne haabede et Øieblik, at det var Begyndelsen til en Fremmarsch fra vor Side, og stoppede Leveringen. Desværre fik man snart at vide, at der kun havde været Tale om en simpel, endog temmelig langt fremskudt Recognoscering, og Fjenden gav sig nu ifærd med at røve de manglende Heste, hvor de kunde finde dem. Efter at dette endelig var sket, skrev Grev Sponneck et nyt Brev til General Prittwitz om frit Leide til efter Amtsbeboernes indstændige Ønske at gjenoptage Ordningen af Leverancerne i Kolding. Forøvrigt havde den under hans Fraværelse fra Ribe constituerede Kammerraad Bertelsen haft samme Skjæbne som han selv; ogsaa han sad paa Fanø for at undgaa Hestudskrivningen.

Under sit tvungne Ophold paa Fanø skrev Stiftamtmanden den 1. Juli til Grev W. C. E. Sponneck et udførligt Brev, i hvilket han omtaler disse Begiven-

heder og samtidig giver en Fremstilling angaaende de fjendtlige Udskrivninger, der maaske som adskillige af Brevene fra denne Tid har Karakteren ikke blot af en privat Skrivelse fra Fader til Søn, men samtidigt ogsaa af en Beretning til Finantsministeren som Medlem af den kongelige Regjering. Denne Del af Skrivelsen lyder saaledes:

„Ved den fiendtlige Armes Indrykning i Jylland maatte Ribe Amt og noget af Veile Amt strax tilveiebringe Underhold for 40,000 Mand samt tilveiebringe en Befordringspark paa 500 Vogne daglig. Senere og indtil dette Øieblik forpleies 25,000 Mand fra Magasinet i Kolding, hvortil som Leverancedistrict er henlagt Ribe Amt samt 5 Herreder af Veile Amt.“

„Dette udpinte Leverancedistricts nærmeste, skjøndt egennyttige, Forhaabning er, at den fiendtlige Arme maa rykke længere mod Nord for at Byrden af Underholdningen af Fienden kan blive fordeelt paa et større District. At Muligheden af et saa upatriotisk Ønske kan gives er ikke saa forunderlig, naar man erindrer Jydens Character og saa hertil at Beboerne i 8 Uger føle Trykket.“

„I min øieblikkelige Forlegenhed for Kiød som Følge af de udskrevne Proviantleverancers uregelmæssige Indgang fra Sognene og for at det større Onde af Fiendens Selvtægt i de nærmeste Byer [kunde undgaas] har jeg hos enkelte Landmænd ladet requiring borttage 100 Stude mod min Quitting og deri indeholdte Forventning at erholde Betaling af Finantserne. Ligeledes har Ribe Amtsraad købt for Repartitionsfondens Regning 50 Stude og overdraget en Kiøbmand i Kolding Leverance af Riis og Kaffe for 28 Dage til et Beløb af cirka 7000 Rd.“

„Jeg er ved disse Foranstaltninger gaaet ud fra, at da Regieringen maatte forudsee Landets Occupation men denne desuagtet fortsættelig har undladt at tillægge Embedsmændene Forholdsordre med Hensyn til den fiendtlige Armes Forpleining, der selvfølgelig maatte falde det occuperede District til Last, indeholdes heri en bestemt skiøndt stiltiende Erklæring af, at Embedsmændene i dette District maa handle saaledes som de under den indtraadte Tilstand finde det nødvendigt efter deres bedste Overbeviisning samt at deres saaledes foretagne i Forholdet begrundede Handlinger ville blive respecterede af Regieringen, selv i det Tilfælde at man misbilliger det Skete hvilket kan blive en Sag mellem Regieringen og Embedsmændene, men de Paagiældende uvedkommende.“

„Den i Weile Amt constituerede Amtmand og jeg ere forøvrigt noget afvigende i Maaden at tilveiebringe Provianten til den fiendtlige Arme, thi medens jeg fordelser Byrden paa Sognene efter disses Hartkorn, — dog med det Tilføiende til Sogneforstanderskaberne ikke ved Subrepartitionerne paa de Enkelte allene at tage Hensyn til Hartkorn men ogsaa til Sognebeboernes Evne at bære Byrden og under billigt Hensyn til at Frygt for Udplyndring af Fienden maa være større hos de Formuende end for de Fattige — tager han Provianten paa de store Gaarde hvor samme er at finde og reparerer saa godt som allene Brødleverancerne paa Sognene. Man er altsaa i Weile Amt gaaet ud fra en mere fuldkommen Forvisning om Statens Erstatningsforpligtelse end den jeg har, uagtet jeg ikke indseer Muligheden for Landet i det Hele at unddrage sig fra denne Byrde paa nogen passende Maade, da Jylland ikke har større

Forpligtelse til at bære Krigens Byrde end de øvrige Landsdele.“

„Det har fra Occupationens Begyndelse været Amtsbeboernes Ønske at jeg skulde fordele Provianteringen til den fiendlige Arme paa Hartkornet, men efter nu i 8 Uger at have præsteret dagligen betydelige Ydelser ophører Evnen til at kunde hermed continuere og efter at de militaire Executioner blive hyppigere har Fienden opfundet et nyt Tvangsmiddel ved at tillægge Executanterne Ordre til i hvert Sogn som en Mulct for uerlagt Leverance at inddrive fra 20 til 40 Specier.“

„Vel har egentlig Udskrivning af Penge endnu ikke fundet Sted men der følger Armeen tre Civilcommissairer, Landraad Ahlefeldt, Landmand Ingversen og Herredsfoged [], som nok hertil kunde finde paa Raad. Desværre have enkelte Sogne begyndt med til Executionstropperne at frigiøre sig for Proviant Restancerne ved at betale samme Værdie med Penge, hvorved de slippe for Transporten.“

„Ribe Kiøbstad har nu betalt den sidste Rest af den samme paalagte Contribution af 6,000 Specier, hvorover jeg har set, at de tappre kiøbenhavnske Avisudgivere ere misfornøiede, formodentlig fordi Ripenserne ikke følte Kald til at blive Martyrer. Havde jeg været i Ribe havde jeg tilraadet at oppebie det Tidspunkt at den udplyndrede Vare skulde udføres af Byen til Salg i de slesvigske Byer men da ubetinget at betale. Formen var saaledes bleven en anden og Resultatet det samme, thi naar man saa fuldstændig som Ribe Amt er i Fiendens Magt er enhver Modstand til ingen Nytte, dog dette kan den, der selv ei har prøvet Sagen ei heller bedømme.“

„Det er ikke blot Armeens Forpleining Fienden har

for Øie. Slesvigholstenske Emissairer udsprede overalt paa Landet trykte Skrifter, hvis Hensigt er at opvække Misfornøielse med Regieringen, og at lære at Ministrene ere imod Freden for at kunde holde sig i deres Stilling samt at sætte Mistillid mellem Jyderne og Øboerne.“

„Saa nu har jeg givet Dig kjære Wilhelm en Udsigt over Provianteringsssorger der ere de der ligger Jyden mest paa Hierte, dog maa jeg til Befolkningens Ære siige, at dennes Mod ikke er kuert og at den har Tillid til Regieringens Fasthed ikke at gaa ind paa en vanærende Fred.“

Det ses ikke, hvad General Prittwitz har svaret paa det sidste af Stiftamtmandens Breve, der blev afsendt fra Fanø, men faa Dage efter, den 6. Juli, skete Udfaldet fra Fredericia, og Seiren fyldte alle danske Hierter med Jubel. Grev Sponneck antog, at Fjenden nu havde faaet Andet at tænke paa, end at fange jyske Amtmænd, og forlod derfor endelig Fanø, hvor han nu havde siddet saa længe i den pinligste Uvirksomhed. Den 7. Juli om Aftenen var han tilbage i Ribe. Samme Dag vare de to Batailloner fiendtlige Tropper, der havde ligget i Garnison i Byen, i Ilmarsch rykkede til Kolding. Deres Ophold i Ribe havde været i længere Tid, og der havde ingen Grund været til Klage over deres Opførsel. Det samme gjaldt om de hano-veranske Officerer, der med deres Tjenere havde haft Kvarter i Amtmandsgaarden. De havde været særdeles høflige.

Med Vemod modtog Grev og Grevinde Sponneck Efterretningen om, at General Olaf Rye var blandt de Faldne ved Fredericia. Han havde om Vinteren haft

sit Kvarter ikke langt fra Ribe og havde fra samme været en kjærkommen Giæst i Amtmandsgaarden. Ved en saadan Leilighed var det, at han, inden han begyndte sit Tog mod Nord, under en Samtale med Grevinde Sponneck, der yttrede sine Bekymringer for Fjendens Overmagt, udbrød: „hvad der end sker, jeg forlader ikke Jylland“! Han vilde give Grevinden sit Æresord herpaa, hvad hun dog nægtede at tage imod, da Krigens Gang var usikker. Men endnu under Tilbageetoget modtog Grevinden gennem en Reisende, der efter at have truffet sammen med Generalen, kom Syd paa gennem Ribe, en Hilsen med de Ord: „Sig til Grevinden, at jeg forlader ikke Jylland“! — Sit Løfte har han holdt, den tapre Landsoldat!! —

Nogen øieblikkelig Befrielse fra Occupationen bragte Seiren ved Fredericia ikke. Det var kun Slesvigholstenerne, ikke de tydske Tropper, der vare blevne slagne, og endnu den 16. Juli stod Major Zastrow i Kolding med Resterne af sin sprængte Insurgent Brigade, ca. 3,000 Mand, medens 2,500 Mand Saxen-Weimarske og Altenburgske Tropper laa mellem Kolding og Gudsø. Fra 13. Juli paalagdes det Ribe Amt samt 4 Herreder af Veile Amt at udrede Rationer til 13,000 Mand og 4,000 Heste. De nordlige og vestlige Sogne af Amtet, der vare længst fra Fjenden, vare dog utilbøielige til at adlyde og foretrak at lade det komme an paa, om de Fourageringer, hvormed der truedes, virkelig bleve til Alvor. Forøvrigt kunde Landet indtil nu ikke siges at være helt udpint. Stiftamtmanden anslog de hidtil lidte Tab til en Værdi af 20 Rd. pr. Tønde Hartkorn, hvad de fleste Sogne nok vare i Stand til at bære.

Grev Sponneck blev i de første 8 Dage efter sin

Tilbagekomst fra Fanø ikke forstyrret i Ribe. Men Natten mellem 15. og 16. Juli bankedes der atter paa Porten af Amtmandsgaarden. Det var en fjendtlig Stafet med en Skrivelse fra General Prittwitz til Stiftamtmanden, hvori denne opfordredes til under frit Leide og uanset, at kun 34 af de af Ribe Amt forlangte 81 Heste hidtil vare leverede, at gjenoptage sin Virksomhed med Provianteringen af Hæren. Sin Beslutning tro om at gjøre for Befolkningen, hvad der stod i hans Magt, fulgte Greven Opfordringen og begav sig 17. Juli igjen til Kolding.

Imidlertid blev Opholdet denne Gang ikke langvarigt. En Vaabenstilstand med Fredspræliminairer var allerede den 10. Juli i Berlin bleven undertegnet mellem Danmark og Preussen og den 2. August forlod General Prittwitz med de sidste fjendtlige Tropper Jylland.

Hermed var for Grev og Grevinde Sponnecks personlige Vedkommende det værste af Trearskrigen overstaaet. Thi vel var der endnu langt til Enden — de sidste Skud faldt først næsten halvandet Aar efter — men den danske Hærs seirrige Fremgang holdt Fjenden paa Afstand fra Ribe under Resten af Krigen, og det skulde vare 15 Aar, inden man der igjen saa tydske Erobrere. Ærligt havde imidlertid Stiftamtmanden og hans Frue taget deres Del af Krigens Byrder. Medens han selv midt iblandt de fjendtlige Tropper under uafbrudte Vanskeligheder, men med utrættelig Kraft stræbte at varetage den Befolknings Interesser, han var sat til at vaage over, stod hans ene Søn til Trods for sin Ungdom (født 16. Februar 1815) allerede som en af de ledende Mænd i Kongens Raad, og hans anden Søn vovede Liv og Blod i selve Kam-

pen for Fædrelandet — Sponneckerne gjorde, hvad de kunde, i hine skjæbnsvangre Dage!“ —

— Ifølge Vaabenstilstands-Conventionen skulde Hertugdømmet Slesvig, indtil nærmere Ordning kunde træffes, staa under Bestyrelse af en Forvaltning, bestaaende af en Dansk, en Englænder og en Preusser. En svensk Tropestyrke skulde samtidig sørge for Ordenens Opretholdelse. Et Øieblik var der i Kjøbenhavn Tale om, at Grev W. C. E. Sponeck skulde overtage Hvervet for Danmarks Vedkommende. Da han imidlertid i for Landet saa vanskelige Tider ikke kunde undværes som Finantsminister, faldt Tanken ganske naturligt paa hans Fader, Stiftamtmanden, der jo allerede en Gang havde staaet i Spidsen for Hertugdømmets Regjering. Den 16. Juli 1849 tilskrev Premierminister Grev Moltke ham følgende:

„I en Vaabenstilstands Convention, der den 10de dennes er bleven underskrevet i Berlin og igaar er bleven forsynet med Hans Majestæt Kongens allerhøieste Ratification, er der blandt Andet bestemt, at Slesvig under Vaabenstilstanden skal bestyres af en Regjerings-Commission, bestaaende af eet Medlem, der vælges fra Preussisk Side, og eet, der udnævnes af Kongen af Danmark.“

„Da Statsraadet agter at bringe Hr. Stiftamtmanden i allerunderdanigst Forslag til den nævnte Function, og i denne Anledning maa ansee det nødvendigt at kunne faae Leilighed til mundtlig nærmer at conferere med Dem, skal jeg herved paa Statsraadets Vegne tjenstligst anmode Dem om behageligen snarest muligt at begive Dem hertil Staden.“

„Kjøbenhavn, den 16. Juli 1849.

A. W. Moltke.“

Da Grev Sponneck om Eftermiddagen den 20. Juli modtog denne Skrivelse, var han imidlertid strax paa det Rene med sig selv om, at saa ærefuld den ham tiltænkte Opgave end maatte siges at være, kunde han dog ikke ønske at paatage sig samme. Regjerings Commissionens internationale Karakter nødvendiggjorde større Øvelse i fremmede Sprog, end han, der hverken talte Fransk eller Engelsk, var i Besiddelse af, og han frabad sig Hvervet. I hans Sted valgtes da Kammerherre Frederik Ferdinand Tillisch, der havde været Kabinetsecretair hos Kong Christian VIII og i samme Egenskab efter Tronskiftet var gaaet over til Kong Frederik VII. De andre Medlemmer af Commissionen vare Preusseren Grev Eulenburg og den engelske Konsul i Hamborg, Oberst Hodges. —

1850—1851.

Den 2. Juli 1850 gik Preussen ved Freden i Berlin paa egne og det tydske Forbunds Vegne ind paa selv at trække sig ud af Striden og overlade de slesvig-holstenske Oprørere til deres Skjæbne. Denne be-segledes den 25. Juli næstefter ved Isted. Som en Følge af denne Fredslutning opløstes den internationale Regjeringscommission den 13. Juli, og Kammerherre Tillisch overtog som overordentlig Regjeringscommis-sair alene den hele Civilbestyrelse af Hertugdømmet Slesvig. Det er her ikke Stedet til at komme nærmere ind paa de store Vanskeligheder, hvormed Kammerherre Tillisch havde at kæmpe lige fra Begyndelsen af sin Virksomhed. Mange Vidnesbyrd derom indeholdtes i Breve fra ham til Finantsminister Grev Sponneck, hvem han havde valgt til sin Fortrolige, og hos hvis bekjendte Energi han søgte en Støtte i sin Kamp.

Ogsaa i Stiftamtmand Grev Sponnecks Breve findes Antydninger derom. Saaledes skriver han allerede i et Brev til sin Søn af 7. September 1849:

„Kan Tillisch ikke trænge igjennem med Fordringen at de af Oprørerne fordrevne slesvigske Embedsmænd gienindtage deres tidligere Stilling, vil Følgen blive at de provisoriske ikke adlydes af Nogen, og jeg frygter endogsaa for at Almuen fordriver dem hvor de svenske Bajonetter ikke kunne beskytte dem. Da Bestyrelsescommissionens Foranstaltninger og Publicanda aldeles ikke komme til Landalmuens Kundskab, thi de provisoriske Embedsmænd lægge Alt ad acta, har jeg foreslaaet Tillisch at sende Ribe Amt Exemplarer af hvad der skal offentliggjøres for ved mig at blive udbredt. Herimod kan i Formen ei heller være noget Væsentligt da Beboerne paa Riberhuusiske Steder i Enclaverne i Almindelighed ogsaa besidde slesvigske Grundstykker.“

Samtidigt med Forhandlingerne, der førte til Fredsslutningen med Preussen, rustede man sig i Kongeriget til endelig at opgjøre Regningen med Oprørerne, og det vaabendygtige Mandskab blev indkaldt. Naturligvis var det ogsaa for Stiftamtmanden i Ribe en travl og alvorlig Tid. Han var heller ikke rigtig tilfreds med Stemningen i Folket. At det ikke paa Oprørernes Side var bedre bevendt, var ingen tilstrækkelig Trøst. Han skriver den 28. Mai 1850 til sin Søn:

„Alt til Armeen hørende Mandskab er draget bort deres uvisse Skjæbne imøde — men med hvilken forandret Stemning fra den Begeistring, hvormed man i de to foregaaende Aar gik Fienden imøde — overalt lyder Spørgsmaalet hvad vil Enden blive og hvorfra skal Erstatning komme for al den Skade og Tab den

Enkelte gaar imøde. — Jeg vil imidlertid stole paa at denne jydske Betænkelighedsaand viger for Indflydelsen af Samlivet med Kammeraterne og for Haabet at kunde bidrage til med et Slag at ende Sagen.“

„Men er dette Mismod saaledes paa vor Side, i hvilken høiere Grad maa det ikke findes i den hollandske Arme, og dette veed jeg tilfulde af de mange derfra hiempermitterede som ikke ville vende tilbage men nu flokkeviis begynde at drage mod Nord.“

Om Mismod blandt Insurgenterne vidner ogsaa allerede et Brev fra Grevinde Sponneck af 28. December 1849. En Kniplingshandler, bekjendt som en meget paalidelig Mand, var lige kommet fra Kiel og havde berettet, hvorledes Befolkningen dernede var led og kjed af Krigen og blot ønskede, at Alt igjen var ved det gamle. Han havde overværet et Opløb mod Hertugen af Augustenborg, der var kommet til Kiel, og som nu af en Folkehob, der samlede sig udenfor hans Hus, blev hilset med forbitrede Raab som den, der var Skyld i Krigen og dens Ulykker. Opløbet tog en saadan Karakter, at Hertugen maatte flygte ud af en Bagdør og forlade Kiel. —

Snart efterat Kammerherre Tillisch som Følge af Berliner Freden havde overtaget Ene-Administrationen i Slesvig, blev der Tale om hans Afgang fra Posten og Muligheden af i hans Sted at indsætte en Regjeringscommission. Det var nu atter til Grev Sponneck, den kongelige Regjering paatænkte at henvende sig om Overtagelsen af dette Hverv. Han maa have modtaget Meddelelse om Planen i Begyndelsen af September 1850, thi den 9de samme Maaned skriver han derom til sin Søn.

Vanskeligheden med de fremmede Sprog forelaa jo

nu ikke mere, og Stiftamtmanden erklærer sig i Brevet ogsaa beredt til, hvis det ikke kan være anderledes, da som Undersaat og Embedsmand at følge Kaldet. Men det er hans Ønske om muligt at blive fritaget derfor, og han beder Finantsministeren om at søge bevirket, at dette sker. „En yngre Mand som har Ærgjerrighed og som vil arbeide sig frem i Verden er meget bedre egnet for en saadan Post end en Mand hvis Ønske er at træde ud af Statens Tjeneste og som ikke sætter noget Værd paa ydre Ære.“

Naar Stiftamtmanden taler om sin Alder, saa var han i Virkeligheden kun 63 Aar gammel og stod endnu i sin fulde Kraft, ligesom han overhovedet vedblev at være rask og rørig lige til sin Død mange Aar efter. Hans Øine vare noget medtagne af Arbeide, og han klager over dem i sine Breve; uarbeidsdygtig gjorde de ham dog ikke. Men han var bleven overanstrengt under Krigsaarenes Gjenvordigheder. Han begyndte at føle sig træt og dertil kom, at den nye Tids Gjennembrud voldte ham Bekymring. Graanet, som han var under Enevælden, kunde hans Begeistring over de nye Ideer ikke være stor. Mød Hensyn til selve disse Ideer stillede han sig dog vistnok ret fordomsfrit, men de Former, hvorunder de ofte fremtraadte, frastødte den besindige og i høi Grad humane Mand, for hvem Fanatisme og klingende Fraser laa saa fjernt. At det havde været rigtigere at vente med, hvad han kalder Forfatningsmageriet, til man havde Fred i Riget, deri har Historien siden givet ham Ret.

Saa var, allerede før der blev Tale om Regentskabet i Slesvig, Beslutningen fattet hos ham om at trække sig tilbage fra Statstjenesten, naar roligere Forhold i Landet efter de store Forstyrrelser vilde tillade ham

at gjøre det med god Samvittighed og inden hans Arbeidskraft for Alvor var begyndt at svækkes. Efter sin Faders Ønske bevirkede Finantsministeren, at Planen om hans Overtagelse af Regjeringen i Hertugdømmet atter blev opgivet, og Kammerherre Tillisch vedblev at fungere som hidtil, indtil han ved Ministercrisen i Juli det følgende Aar indtraadte som Medlem af det nye Ministerium.

Seiren ved Isted og vore Troppers hæderfulde Kampe ved Midsunde, 12. September, og Frederikstad 4. Oktober, vare de sidste større Sammenstød i Treaarskrigen. Men medens den danske Hær stod ved Danvirke, vedbleve Oprørerne, med hvem Preussen trods Berliner Freden spillede under Dække, at holde de sydlige slesvigske Distrikter besatte, og der som i Holsten at skalte og valte, som de vilde. Tilsidst fandt man dog i Wien, at det var paa Tiden at gjøre Ende paa denne Lovløshedstilstand. Under Forhandlingerne i Olmütz i November 1850 blev Preussen tvunget til at gaa med, og i Begyndelsen af Januar 1851 besatte en østerrigsk Troppstyrke Holsten, medens en østerrigsk og en preussisk Commissair forlangte Oprørsregjeringens Tilbagetræden og dens Hærs Opløsning, hvilket saa ogsaa fandt Sted. Men samtidigt opfordrede de to Magter som Betingelse for at gjenoprette Kongen af Danmarks Herredømme i Holsten, at den danske Regjering skulde meddele dem sine Hensigter med Hensyn til Hertugdømmernes fremtidige Stilling. Dette Spørgsmaal voldte de største Vanskeligheder, og Ministrene raadsloge frem og tilbage, indtil man tilsidst paa Forslag af Finantsminister Grev Sponneck blev staaende ved Planen om at sammenkalde et al-

lerede i Kongens Manifest af 14. Juli 1850 omtalt Raad af Notabler fra de forskjellige Landsdele og for disse forelægge et Udkast til fremtidig Ordning, efter at først Østerrigs og Preussens Samtykke til samme var bleven indhentet. Udkastet stillede Slesvig skjøndt med provinsiel Selvstændighed i et noget nærmere Forfatningsforhold til Kongeriget, end til Holsten. I et Statsraadsmøde den 7. Januar blev Grev Sponnecks Forslag tiltraadt paa Betingelse af, at han selv paatog sig at forhandle derom i Wien og Berlin. Han afreiste anden Dagen efter, den 9. Januar. Den 15. Februar var han tilbage i Kjøbenhavn med et gunstigt Resultat af sine Bestræbelser. Baade Fyrst Schwarzenberg i Wien og Baron Manteuffel i Berlin havde givet deres Bifald til Planen.

Notablerne skulde altsaa sammenkaldes. De skulde være 6 for Kongeriget, 9 for Slesvig og 6 for Holsten. Mødestedet var Flensborg, og Forhandlingernes Aabning bestemtes til 14. Mai 1851. Blandt de 6 Mænd, der mødte for Kongeriget, var Stiftamtmand, Grev Sponneck. Udnævnelsen lyder saaledes:

„Vi Frederik den Syvende etc. —

Vor synderlige Bevaagenhed! I Vort Manifest af 14. Juli f. A. have Vi forkyndt Vor landsfaderlige Hensigt, at ville sammenkalde ansete Mænd fra Hertugdømmet Slesvig, Kongeriget Danmark og Hertugdømmet Holsten, for at høre deres Mening angaaende Ordningen af Hertugdømmet Slesvigs Forhold til Kongeriget Danmark paa den ene og Hertugdømmet Holsten paa den anden Side. Endnu stedse gjennebrængte af den Overbeviisning, at det til at opnaae en fast og endelig Ordning af de til Monarkiet henhørende Landsdeles indbyrdes Forhold vil være den bedste og sikke-

ste Vei, at lade ansete, med deres Medborgeres Tillid hædrede Mænd fra de forskjellige Landsdele træde sammen til fælles Raadslagning herom, ville Vi derfor, til Opfyldelse af det ved Vort forbemeldte Manifest givne allerhøieste Tilsagn, herved allernaadigst have befaleet Dig, Os Elskelige Hr. Marius Sabinus Wilhelm Grev Sponneck, Storkors af Dannebrogordenen og Dannebrogsmænd, Vor Kammerherre, Stiftamtmand over Ribe Stift og Amtmand over Ribe Amt, at Du retter Din Leilighed efter førstkommende 14de Mai at indfinde Dig i Vor Stad Flensborg, for da i Forening med følgende af Os fra Kongeriget Danmark, Hertugdømmet Slesvig og Hertugdømmet Holsten tilkaldte Mænd, nemlig

fra Kongeriget Danmark:

Major v. Andræ;
 Høiesteretsassessor Bruun;
 Overauditeur Hall;
 Professor Krieger;
 Generalauditeur Scheel;

fra Hertugdømmet Slesvig:

Grosserer Caspar Christiansen;
 Amtmand Davids;
 Districtsdeputeret Hagemann;
 Agent Jensen;
 Gaardejer Krüger;
 Dr. Manicus;
 Etatsraad Paulsen;
 Etatsraad Prehn;
 Gaardeier Laurits Skov;

og fra Hertugdømmet Holsten:

Grev Baudissin-Borstel;

Fungerende Administrator af Grevskabet

Rantzau, A. Moltke;

Amtmand Grev Rantzau;

Kjøbmand Reincke;

Gaardejer Scharmer;

Overappellationsrets-Raad Wiese,

at sammentræde i fornævnte Øiemed.“

„Til at tjene til Udgangspunkt og Grundlag for disse Forhandlinger ville Vi allernaadigst ved den Commissarius, som Vi have forordnet til disses Ledelse, lade forelægge en i almindelige Træk affattet Plan for det hele Monarkies fremtidige Ordning og navnlig Hertugdømmet Slesvigs Stilling i dette.“

„Resultaterne af Forhandlingerne ville være at tilstille Os i en til Os gennem Vor Commissarius indgiven allerunderdanigst Betænkning, hvorefter Vi da, forinden Vi tage Vor Beslutning, ville lade Os Sagen foredrage ved Vore Regjeringsorganer for de forskjellige Landsdele.“

„Til som Vor Commissarius ved den af Os saaledes berammede Forsamling at lede Forhandlingerne have Vi allernaadigst fundet for godt at udnævne Vor overordentlige Gesandt og befuldmægtigede Minister ved det Keiserlig Østerrigske Hof, Vor Kammerherre Grev Henrik Bille-Brahe.“

„Om Modtagelsen af Vort nærværende allerhøieste Reskript har Du uopholdeligt at indberette til Vor Premierminister.“

„Dermed skeer Vor Villie! Befalende Dig Gud!“

„Skrevet paa Vort Slot Christiansborg den 28. April 1851.“

„Under Vor kongelige Haand og Segl

(undert) Frederik R.

A. W. Moltke.“

Allerede under 1. April havde Grev Sponneck fra Premierminister Grev A. W. Moltke modtaget følgende personlige Skrivelse i samme Anledning:

„Efterat Hans Majestæt Kongen i det allerhøieste Manifest af 14de Juli f. A. har udtalt sin Beslutning at ville sammenkalde ansete Mænd fra Hertugdømmet Slesvig, Kongeriget Danmark og Hertugdømmet Holsten for at høre deres Mening angaaende Ordningen af Hertugdømmet Slesvigs Forhold til Kongeriget Danmark paa den ene og til Hertugdømmet Holsten paa den anden Side, er det Hans Majestæts Agt nu at bringe denne Beslutning til Udførelse, og har Allerhøistsamme i den Anledning blandt Andre udseet Deres Høivelbaarenhed til for Kongerigets Vedkommende at indtræde i den paagjældende Forsamling.“

„Skjøndt Hans Majestæt har den sikke Forventning, at De ikke vil undslaae Dem for at modtage det Kald, hvormed saaledes Allerhøistsamme vil hædre Dem, og at, om De i saa Henseende maatte have nogen Betænkeligheder, Deres prøvede Fædrelandskjærlighed vil vide at overvinde disse, har Hans Majestæt dog paalagt mig, foreløbigen at underrette Dem om det Valg, som Allerhøistsamme, overensstemmende med Statsraadets Indstilling har ladet falde paa Dem i den omtalte Anledning.“

„Idet jeg derfor herved opfylder denne allerhøieste Befaling, kan jeg ikke tilbageholde at tilføie, at det ligger mig personlig saameget mere paa Hjerte, at Deres Høivelbaarenhed ikke vægrer Dem for at modtage Hans Majestæts Valg, som det er mig, der i den fuldkomne Overbeviisning, at De ganske fortrinligt egner Dem for dette Hverv, til hvilket det nøie Kjendskab til de slesvigske Forhold, som De ved deres Em-

bedsstilling i en lang Række af Aar og under de vanskeligste Conjuncturer har haft Leilighed til at erhverve, specielt gjør Dem særdeles qualificeret, har bragt Dem i Forslag i Statsraadet. Jeg lægger derfor personlig ganske særdeles Vægt paa at Deres Høivelbaarenhed overtager det Dem tiltænkte vigtige Hverv, og i det Haab, at der i denne Henseende ikke vil møde nogen Vanskelighed fra Deres Side, imødeseer jeg Deres behagelige nærmere Meddelelse.“

„Allerærbødigst

A. W. Moltke.“

Skrivelsen er, som det ses, affattet i smigrende og indtrængende Udtryk. Det er aabenbart, at Regjeringen har frygtet, at Grev Sponneck atter denne Gang ligesom de to foregaaende, da der var Tale om Regentskabet i Slesvig, skulde lade sig lede af sin Ulyst til at træde frem; og for at sikre sig hans Bistand har Grev Moltke villet udøve en særlig Pression. Denne Gang lykkedes det ogsaa, og Stiftamtmanden gav til befalet Tid Møde i Flensborg. Af hans Breve til sin Søn under Notabel Forhandlingerne gives her følgende Uddrag:

19. Mai 1851. — „Jeg kommer i dette Øieblik fra Notablernes første egentlige Forhandlingsmøde hvori den Orden vedtoges, at man, betragtede sig som en Art af Commission, foreløbig skulde tilsidesætte Protocolføring og den ellers parlamentariske Fremgangsmaade og [] mellem sig gennemgaa Organisations Planens forskjellige Punkter. Forslaget hertil skete af Krieger og jeg troer det var et heldigt, thi paa denne Vei fremstaar et mere velvilligt Forhold mellem Medlemmerne som vil [] naar Vanskeligheder senere møde.“

„Wiese var den Første som talte, og gjorde gjældende at han kun repræsenterede sin egen individuelle Anskuelse af det hele Anliggende, hvortil Commissarius svarede at det ikke var Hensigten at noget Medlem skulde fortræde Landet.“

„En Opfordring fra Commissarius til at takke Hans Majestæt for den Eenhed af Monarchiet han bestræbte sig for at tilveiebringe blev af Forsamlingen udsadt indtil videre. — Dette Forsøg som noget lignede en Overrumpling mod Holstenerne var ikke hældigt. — Det er overalt slæmt at Bille Brahe ikke tidligere har havt med saadanne Forretninger før at gjøre, imidlertid ville Andræ og Brun raade ham saavidt muligt.“

„Af det Indtryk som idag er opstaaet ved vores Samværen med Holstenerne maa jeg uddrage den Slutning, at de idetmindste ere komne hertil med et forsonligt Sindelag uagtet deres tidligere Uhøflighed mod Tillisch ikke tydede derpaa. Opholdet her paa Stedet hvor de see alt i et andet Lys end det hvori det af de tyske Blade er fremstillet vil uden Tvivl udøve sin Indflydelse.“

22. Mai 1851 — „Wiese er den talende blandt Holstenerne men uendelig vidtløftig og noget utydelig og han indlader sig paa en Deel Detailsager som kunde give Haab om at han i Hovedsagen vilde blive enig, men hvortil der ikke er nogen Udsigt endnu, uagtet Tilnærmelsen continuerer mellem Holstenerne og Danske.“

„Naar man kunde troe Rantzaus Yttring ønske Democraterne i Holsten at netop Adskillelsen mellem Slesvig og Holsten maa blive saa stærk som mulig

thi siige de saa vil der udbryde en nye Revolution i begge Hertugdømmer.“

„Bille Brahe vinder i Forsamlingen ved nærmere Bekiendtskab med ham, og Domen om hans Evne til at lede Forhandlingerne er ham nu meget gunstigere. Han er ingen Taler men hans godmodige og forsonlige Yttringer giøre et godt Indtryk og virke mere i denne Forsamling end en bestemt Optræden vilde udrette.“

„Vi forenedes i Dag om at Protocollen skulde kun for Fremtiden indeholde det væsentlige og selv dette kun saa kort som muligt, da den hidtil i de foregaaende Møder brugte Fremgangsmaade optager for megen Tid, idet Secretairerne ei kunne følge. Dette blev enstemmig besluttet for at fremskynde Sagen.“

31. Mai 1851. — „Da Holstenerne i den herværende Forsamling under de to sidste Møder mindre havde fulgt de Fortolkninger og Udvikling af vores Programs enkelte Punkter forudsaa man at det paa engang vilde komme til et Udbrud af det som vi havde hørt at de særlig havde raadslaaet om. Dette Udbrud af deres længe tilbageholdte Mening stedfandt i Dag, idet Wiese i Forsamlingen oplæste en meget vidtløftig Erklæring paa samtlige Holsteneres Vegne, hvori han paastod Hertugdømmerne førte tilbage til Status quo ante bellum, at det var umuligt at Hertugdømmernes Indvaanere kunne leve lykkelige, eller at Fred og Roe kunde vende tilbage i Landet, naar Hertugdømmerne bleve adskildte saaledes som dette vil skee ved den danske Regjerings Organisationsplan og saaledes som Slesvigerne i Forsamlingen vil have denne forandret for at fuldstændiggjøre Brudet, idet Slesvig da ved at gaa op i Danmark

løsrives fra Holsten, hvorhos han til Haandhævelse af Holstens Ret maatte tye ind under Forbundets Beskyttelse i Henhold til den bekjendte af C. VIII fremkaldte Forbundsbeslutning i 1846.“

„Disse Ytringer nægtede han senere at afgive til Protocolen saaledes som ellers sædvanligt.“

„Fra den modsatte Side forlangte Krieger Mødet sluttet for i Dag til en nærmere Overveielse, hvilket skete uden at man fortsatte den VI Post som man stod midt i.“

„De danske og slesvigske Medlemmer holdt derefter hemeligt Møde hvori udnævntes en Comité til at udarbejde en skriftlig Replique, hvis Medlemmer mellem sig vælge en Ordfører til paa alles Vegne at tale i Sagen.“

„Skjøndt denne Opposition fra Holstenernes Side, som sluttede med at de ikke kunde gaa ind paa det af Regjeringen fremlagde Forslag men at de fremdeles vilde fortsætte Møderne, ikke kan være Dig uventet har jeg dog ikke villet undlade at meddele den, da Commissarius formedelst Postgangen maaske ikke i Dag kan gjøre det.“

18. Juni 1851. — „Krieger vil have tilskrevet Dig angaaende det i Planens § 1 sidste Membrum brugte Udtryk „de faste Eiendomes Beliggenhed“. Thi uagtet Forsamlingen paa Grund af den forbeholdne nærmere Afgjørelse af disse Forhold fra Regjeringens Side, kunde lade denne Punkt uberørt, ansees det dog vigtigere at gaa noget mere bestemt, end skeet i Planen, ind paa Sagen.“

„Foruden denne er der imidlertid ogsaa hos mig Tvivl om et Par andre Punkter i denne Plan.“

a. — „Saalænge Holsten kan holdes uden for det tyske Toldforbund er det vel principmæssigt at Holsten faar den samme Toldlovgivning og den samme Tarifiering som de to andre Dele af Monarchiet, og at Monarchiets Toldgrændse bliver paa Holstens Sydgrændse. Men Giennemføring af denne Ide møder uden Tvivl Vanskelighed dels i den betydelige Nedsætning i flere af Toldsatserne dels i Paalæg af Brændevinsbeskatning. Dog selv om Finantserne kunne bære dette Tab for at forhindre Smuglerie vil dette sidste Formaal dog ikke kunne opnaas formedelst de locale Besværligheder Grændsebevogtningen vil medføre og fordi den frie Elbstrøm beskytter Holstens Kyster, hvorfra Vare lettelig kunne kastes iland af de [under] ingen Controlinstitution paa Elben liggende Skibe.“

b. — „Efter status quo ante bellum, hvorpaa Holstenerne nu sætte Priis, var der tidligere et saadant Fælledskab om Monarchiets Arme, at endogsaa jyske Nationalheste bleve afgivne til Tieneste ved Artilleriet i Holsten og Holstenerne bleve udskrevne til at tiene i Kiøbenhavn. Derimod maa det efter Planen antages at denne accepterer en særskildt holstensk Arme, altsaa udskreven udrustet lønnet allene af Holsten. Denne Afsondring forekommer mig at være lidet samstemmende med Londoner Protocolen, hvis Grundtanke er en Heelstat hvortil dog maa høre et fælleds Forsvarsvæsen for hele Monarchiet ligesaa vel i Landstyrke som i Søstyrke, Hær og Flaade. — Værnepligten, Udrustning og den militaire Disciplin-Lovgivning kan, betragtet som et indre Anliggende for Holsten, gierne blive forskiellig fra Danmark-Slesvigs tilsvarende Lovgivning, men denne Forskiellighed synes ikke at

giøre det nødvendigt, at den holstenske Hærafdeling skulde betragtes som tilhørende allene Holsten, altsaa ikke kunde bruges til det fælleds Monarchies Forsvar, uagtet der i Kongen som Monarchiets Overhoved haves det fælleds Foreningspunkt for den danske den slesvigske og den holstenske Arme.“ —

„Schel har ved den foreløbige Forhandling giort Forslag hvori han er gaaet ud fra, at den holstenske Hær bør være lige saa fælleds som den danske Flaade, og da Holstenerne paa dette sidste Fælledskab sætte stor Priis, som en Overgangsbroe for Forbundsdagen til en tydsk Flaade, ville de sandsynligviis indrømme Fælledskabet i Hæren.“

„Indtil 24. Marts 1848 stedfandt fuldkomen Finants Fælledskab mellem Danmark og Hertugdømmerne. Naar en Adskillelse nu skulde skee maatte den daværende Tilstand vel lægges til Grund, hvoraf altsaa vilde følge, at den ved Krigen paadragne Giæld maa bæres af Danmark og Slesvig i Forening for sit Vedkommende og af Holsten særlig for sit Vedkommende, skiøndt Monarchiet mod Creditorerne er ansvarlig for det Hele.“ —

29. Juni 1851. — „Major André Hald og Krieger ere af mig bleven meddelt det Væsentlige af Din Skrivelser Indhold fra 27de dennes. Senere end dette Brevs Afgang formoder jeg at Du har læst Comitebetænkningen hvori Du vil høre at Comiteens danske Medlemmer af Forudseenhed have pagina 22 henviist til Slesvigerne, som de fra hvis Side der er bleven urgeret paa at Kirke- og Underviisningsstyrelsen henlægges iblandt de fælleds Rigsanliggender, videre at der pagina 24 er skeet et Tillæg til Organisations-

planen, hvorefter ingen Forandring i Sprogdistrictet maatte skee uden Samtykke fra Rigsdagen og den slesvigske Landdag.“

„Det har ingenlunde været nogen let Opgave for Comiteen at bringe Slesvigerne til at følge de danske Anskuelser, saavidt som dette er skeet i Betænkningen, thi de ville aldeles intet Fælledskab med Holsten og de ville have reist et betryggende Skilrum mod Holstens og de tydske Slesvigeres Indflydelse paa Sprogforholdene. Der er i de senere Dage hos vores Slesvigere opdukket en Slags Mistænkelighed mod de kiøbenhavnske Notabler, ligesom de ogsaa have begyndt at holde Conferencer særskilt fra os Andre, hvilket ikke tidligere var Tilfælde.“

„Vi danske Notabler have nu besluttet at lade Comiteebetænkningen med samt sine ubetydelige Amendements gaa til en hurtig Afstemning med Udeladelse af enhver Discussion, som ikke fremkaldes som uun-gaelig, for saaledes at afskiære den Indflydelse udenfra som man kan befrygte mere og mere at kunde gjøre sig giældende hos vore slesvigske Colleger.“

„I Forsamlingens Betænkning vil de yderste Hensyn blive lagde til Dine Bemærkninger saavidt dette er muligt nu. Da ingen Forandring skeer i det hidtil af Regieringen brugte System, kan der altsaa ikke være Tale om Din Udtrædelse af Ministeriet.“ —

Brevene gaa, som det ses, ikke ind paa nærmere Enkeltheder med Hensyn til Notabernes Forhandlinger, hvilket har sin naturlige Forklaring i, at Finantsministeren til Stadighed og direkte modtog Referaterne om, hvad der foregik. Den 16. Juli sluttedes Notabelforsamlingen, uden at det var lykkedes at bevæge Holstenerne til at opgive deres i ovengjengivne Brev af 31.

Mai omtalte uforsonlige Standpunkt, og saaledes blev dette fra dansk Side med god-Villie skete Forsøg paa at komme til en Ordning forgjæves.

Stiftamtmanden omtaler leilighedsvis Ministercrisen, der ved samme Tid fandt Sted og blandt Andet havde til Følge, at Kammerherre Tillisch opgav Regjeringen i Slesvig forat indtræde i det nyformede Ministerium. Det væsentlige, siger han, som trøster Slesvigerne over Tabet af Tillisch, vil være for det Første, at Holsterne ere rasende forbittrede over Valget af hans Eftermand og over Udsigten til at faa Criminil ombyttet med Carl Moltke, som de hade og — frygte for hans bekiendte faste Character. — Grev Sponneck nævner i Forbigaaende, at Høiesterets Assessor Bruun, Major Andræ og Overauditeur Hall have opfordret ham at komme ind i Landstinget, men at han ikke anser sig skikket hertil. Havde han ikke selv denne Følelse, skulde, siger han, Hensyn til egen Magelighed eller Ulyst til Arbeide ikke være nogen Hindring.

Samme Aften, som Notabelforsamlingen var sluttet, forlod Stiftamtmanden Flensborg, og i den Tid, han endnu havde tilbage i Ribe, var han herefter kun beskæftiget med sit eget Amts Interesser. Men selve denne Tid gik sin Afslutning imøde. I November samme Aar indgav han sin Ansøgning om Afsked fra Embedet fra 30. Juni 1852 at regne, og dette bevilgedes. Den 28. Juni 1852 forlod han Ribe. Han modtog ved sin Afgang rige Mindegaver og mange Vidnesbyrd om den Hengivenhed, han havde vundet, men karakteristisk nok valgte han, da han reiste, at kjøre ud af Byen om Morgenen i al Stilhed for at undgaa de ham og hans Frue tiltænkte Afskedsovationer. Det stemmer ogsaa ganske hermed, at han frabad sig

Udnævnelsen til Geheimekonferentsraad, om hvilken der var Tale ved hans Afgang. —

Kun en Gang endnu lagde man nogle Aar efter Beslag paa Grev Sponnecks Fortrolighed med slesvigske Forhold, idet han af Regjeringen udnævntes til Formand i en Commission, der skulde ordne det blandede Distrikt i Nordslesvig. I Sommeren 1856 opholdt han sig i denne Anledning paa Gram, hvor Commissionen holdt sine Møder. Den afsluttede disse den 16. August, og Greven indsendte derefter til Indenrigsministeriet og det slesvigske Ministerium en Række Forslag, der, som han skriver, i ønskelig Fred og Enighed vare blevne udarbejdede af Commissionen. At det ikke her dreiede sig om blotte Ubetydeligheder, vil fremgaa af følgende af ham selv meddelte Liste:

Udkast til Love om Vands Afledning og Afbenyttelse, — om Udskiftning af Jorder, — om Markfred og Hegn, — om Magelæg af Jorder, — samtlige Udkast ledsagede af Motiver. Disse Love samt en Forestilling med Hensyn til Udstykning af Jorder vare, hvad de nævnte Ministerier fra Begyndelsen havde forlangt af Commissionen. Men denne ansaa det for rigtigt ikke at blive staaende herved og fremsendte yderligere: Indstilling om legislativ og administrativ Enhed sognevis med Hensyn til visse Sager, — Udkast til en Lov om Veibestyrelsen med Motiver, — Forslag til en bedre Ordning af Fattigbestyrelsen, — Forestilling om Gavnligheden af en Omudskiftning, — Indstilling om Reliefkorts Tilveiebringelse. —

Grev Sponneck tilføier i Brevet herom til sin Søn: „Af dette Resultat vil det være klart, at Commissionen har havt meget Arbejde, og hvad Bedømmelse dette

nu end gaar imøde, er saa meget vist, at heri er nedlagt Mænds Erfaring, som nøie kiende det paa-giældende Blandingsdistrikt.“ ---

Sine gamle Dage tilbragte Greven i Kjøbenhavn, og her døde han i en Alder af over 87 Aar den 31. Juli 1874. Tre Maaneder forud havde han med sin Hustru feiret 60 Aarsdagen for deres Bryllup i Roskilde Domkirke den 30. April 1814. Grevinden overlevede ham i 6 Aar og døde næsten 89 Aar gammel den 15. September 1880.
